

Sameksistens i områder for havvind

Relevansen og vekten av hensynet til sameksistens gjennom åpning av arealer, konsesjonsprosessen og driftsfasen av havvindparker, samt berørte aktørers klage- og søksmålsadgang

Kandidatnummer: 31

Antall ord: 14 575

JUS399 Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2023

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
1.1 Tema og aktualitet	4
1.2 Behovet for sameksistens	6
1.3 Særlig om havvindparkeres påvirkning på fiskeri.....	8
1.4 Fremstillingen videre.....	9
2. Rettskildebildet	9
2.1 Havenergiloven som grunnlag.....	9
2.2 Forskrift og veileder fra departementet	11
2.3 Sammenligning med petroleumsloven	11
3. Åpning og inndeling av areal	12
3.1 Innledning.....	12
3.2 Åpning av arealer	12
3.3 Inndeling og utlysning av åpnet område	15
3.4 Klagemulighet og søksmålsadgang ved åpning og inndeling av arealer	16
4. Konesjonsfasen	18
4.1 Innledning.....	18
4.2 Prekvalifisering	18
4.3 Tildeling av utlysningsområder	20
4.3.1 Havvindaktørens rettigheter ved tildeling	20
4.3.2 Klagemulighet og søksmålsadgang ved tildeling av utlysningsområder.....	21
4.4 Prosjektspesifikt utredningsprogram	23
4.4.1 Krav til innholdet i melding med forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram.....	23
4.4.2 Klageadgang og søksmålsadgang på fastsettelse av prosjektspesifikt utredningsprogram	25
4.5 Konsekvensutredning	25
4.6 Konesjonsvedtak.....	27
4.6.1 Hvilke vilkår kan og skal departementet sette til konesjonsvedtak?.....	27
4.6.2 Klagemulighet og søksmålsadgang ved konesjonsvedtak	29
5. Driftsfasen	32
5.1 Innledning.....	32
5.2 Sikkerhetssoner	32
5.2.1 Sikkerhetssoner rundt innretninger knyttet til petroleumsnæringen.....	32
5.2.2 Sikkerhetssoner rundt innretninger knyttet til havvindnæringen.....	34
5.3 Erstatning for beslaglagt areal	35

5.4	Petroleumsloven § 3-12.....	37
5.4.1	Hvilke krav stilles til sameksistens i petroleumsloven § 3-12?.....	37
5.4.2	Prøving i domstolene.....	38
6.	Avsluttende bemerkninger	40
6.1	Innledning.....	40
6.2	Behov for en generell bestemmelse om sameksistens?	40
	Litteraturliste	44

1. Innledning

1.1 Tema og aktualitet

Temaet for denne oppgaven er sameksistens i områder for havvind. Problemstillingen er hvilken relevans og vekt hensynet til sameksistens har gjennom åpning av arealer, konsesjonsprosessen og driftsfasen av havvindparker, og berørte aktørers klage- og søksmålsadgang i de samme leddene av prosessen.

De siste årene har bevisstheten rundt klimakrisen økt mer og mer. Norge har gjennom Parisavtalen forpliktet seg til å redusere klimagassutslippene med minst 50 prosent innen 2030.¹ Samtidig øker energiforbruket i landet.² For å dekke energibehovet samtidig som utslippene reduseres, er det nødvendig med fornybar energiproduksjon. En viktig fornybar energikilde i Europa er vindkraft, herunder havvind. I 2020 hadde Europa totalt 25 GW kapasitet fra havvind,³ og målet for EU er å nå en kapasitet på 300 GW havvind innen 2050.⁴ Det er altså et tydelig ønske og behov om klar økning i energiproduksjon gjennom havvind i tiden fremover.

Norge ligger langt etter sine naboland når det gjelder havvind. Danmark startet driften av sin første havvindpark Vindeby i 1991,⁵ og i 2017 kom verdens første flytende havvindanlegg i Skottland, Hywind Scotland, bygget av Equinor.⁶ Det er antatt at vi vil nærme oss 2030-tallet før Norge får startet produksjonen i havvindparker,⁷ med unntak av Hywind Tampen.

Status for havvind i Norge i dag er at to prosjektområder er lyst ut for havvind. I tillegg er det etablert en havvindpark knyttet til produksjonsplattformer på Snorre- og Gullfaksfeltene i Nordsjøen – Hywind Tampen. Parken består av 11 turbiner, og målet er at den skal dekke omtrent 35 prosent av energibehovet på plattformene.⁸ Per denne oppgavens dato er én av turbinene satt i gang.⁹

¹ Miljøstatus (2022a).

² Statistisk sentralbyrå (2016).

³ Wind Europe (2021).

⁴ Europakommisjonen (2020).

⁵ Energistyrelsen (u.å.).

⁶ Hovland (2021).

⁷ Regjeringen (2022).

⁸ Equinor (u.å. b).

⁹ Equinor (u.å. a).

På grunn av den sterke tilknytningen til oljeplattformene, reguleres alle installasjoner og kabler knyttet til Hywind Tampen av petroleumsloven.¹⁰ Dette skiller den fra havvindområder som skal reguleres etter havenergiloven.¹¹ Det er altså forskjeller i hvordan Hywind Tampen både reguleres og brukes, sammenlignet med det som vil gjelde for havvindparker etter havenergiloven. Likevel kan utfordringer knyttet til Hywind Tampen gi viktige erfaringer i relasjon til utfordringer og eventuelle løsninger knyttet til sameksistens – også der forholdet reguleres etter havenergiloven.

Ved etableringen av havvindparker, slik som Hywind Tampen, vil det ofte være andre aktører med næringsinteresser på samme areal i havet. Dette medfører risiko for at en aktørs aktivitet går utover andres muligheter til bruk. Et eksempel på problemer som har oppstått i tilknytning til Hywind Tampen, knytter seg til fiskeriaktivitet – og da særlig tråling. Fiskeridirektoratet uttrykte bekymring angående overtrålbareheten til ankerfestene til turbinene i høringssvar til Equinors konsekvensutredning. Bekymringen knyttet seg til at ankerene til de flytende turbinene er opp til 800 meter unna selve turbinene, og stikker opp av overflaten på havbunnen. Fiskeridirektoratet fryktet at dette ville skape risiko for å henge seg fast med tråleredskaper.¹² Equinords svar var at det uansett ikke vil være forsvarlig å fiske med bunntrål eller lignende fiskeredskaper som slepes langs havbunnen inne i vindparken, heller ikke om ankersystemene ble gjort overtrålbare.¹³ Kompromisset ble til slutt at alle de ytre ankerene ble gjort overtrålbare. Dermed ble arealbeslaget parken representerer for trålfisket begrenset til å strekke seg over 16 km², mot det opprinnelige utgangspunktet på 22,5 km².¹⁴

I tillegg til Hywind Tampen er det lyst ut to områder for havvind i mars 2023; Utsira Nord og første fase av Sørlige Nordsjø II. Sørlige Nordsjø II er egnet for bunnfast havvind, mens Utsira Nord er egnet til flytende havvind. Siden teknologien til bunnfaste turbiner er mer utviklet enn flytende, er det behov for mer støtte fra staten i prosjektene for flytende havvind.¹⁵ Derfor skal Utsira Nord tildeles gjennom kvalitative kriterier.¹⁶ Ønsket fra regjeringen er at kvalitative kriterier vil tilrettelegge for utvikling av teknologien, slik at man kan finne løsninger som gjør flytende havvind mindre kostbart i fremtiden.¹⁷ Siden det ikke er

¹⁰ Petroleumstilsynet (2019) og Equinor (2019a) punkt 1.2.3; Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven).

¹¹ Lov 4. juni 2010 nr. 21 om fornybar energiproduksjon til havs (havenergiloven).

¹² Equinor (2019b) punkt 4.3.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Olje- og energidepartementet (2022a) punkt 1.

¹⁶ Regjeringen (2023a).

¹⁷ Olje- og energidepartementet (2022a) punkt 3.

slikt behov for å tilrettelegge for utvikling og lønnsomhet i Sørlege Nordsjø II, skal dette området tildeles gjennom prekvalifiseringskriterier og auksjon.¹⁸

De to områdene har begrensninger i produksjonen på 1500 MW i hvert av områdene, med mulighet for utvidelse av produksjonen på Utsira Nord.¹⁹ Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har også fått i oppdrag fra Olje- og energidepartementet å finne nye områder som er egnet for fornybar energiproduksjon.²⁰ Arbeidet til NVE har resultert i identifisering av 20 områder som foreslås videre utredet for havvind, plassert langs hele norskekysten.²¹ Ambisjonen er å tildele områder for 30 000 MW innen 2040.²²

1.2 Behovet for sameksistens

Når flere næringer har interesser i samme areal, kan dette være grobunn for konflikt. Et aktuelt eksempel på dette er Fosen-saken, der det ble satt opp en vindmøllepark i et viktig område for samenes reindrift. Høyesterett konkluderte med at konsesjonen til vindmølleparken var ugyldig som følge av at den krenket samenes rettigheter som urfolk.²³ Dette er et tydelig eksempel på at kolliderende interesser i samme areal kan skape store konflikter.

Havvindparker og tilhørende infrastruktur krever bruk av areal både over havoverflaten, på og under havbunnen, og i området mellom havbunnen og havoverflaten. Slik bruk vil ha konsekvenser for både eksisterende og fremtidige næringer som ønsker å drive sin virksomhet i samme område, slik at man står overfor en arealkonflikt. I dagens situasjon på havet er to sentrale eksempler på berørte næringer skipsfart og fiskerinæringen, hvor særlig fiskerinæringen har uttrykt stor bekymring for havvindparkenes konsekvenser for fiske i området.²⁴ I fremtiden kan det også bli aktuelt med både bølgekraft og solceller til havs,²⁵ samt mineralutvinning på havbunnen.²⁶ Alle disse, og en rekke andre næringer, vil i større eller mindre grad kunne påvirkes av tillatelser som gis for havvind.

Når flere aktører fra ulike næringer har interesser innenfor samme havareal, er det behov for sameksistens for å sikre at utnyttelsen av arealene er så fordelaktig som mulig for de

¹⁸ Regjeringen (2023b).

¹⁹ Olje- og energidepartementet (2023b) punkt 2; Olje- og energidepartementet (2023a) punkt 2.

²⁰ Norges vassdrags- og energidirektorat (2023a).

²¹ Norges vassdrags- og energidirektorat (2023b).

²² Regjeringen (2023b).

²³ HR-2021-1975-S avsnitt 144.

²⁴ Norsk rikskringkasting AS (2022).

²⁵ Norsk rikskringkasting AS (2021).

²⁶ Kvamstad-Lervold, Holte og Johansen (2019) punkt 1.

involverte. Begrepet er ikke brukt i havenergilooven, og er ikke et juridisk begrep. Sameksistens blir nevnt flere ganger i dokumenter utgitt av regjeringen, blant annet i utlysningsskildringene til både Sørlige Nordsjø II og Utsira Nord.²⁷ Begrepet blir heller ikke definert i disse dokumentene.

Med sameksistens menes i denne oppgaven hvordan det kan legges til rette for at ulike næringer best mulig kan drive virksomhet på samme areal. Sameksistens muliggjør verdiskapning og utvikling fra flere næringer på samme område, slik at man bruker minst mulig areal og får best mulig utnyttelse av arealene som brukes.

Det er etablert mange havvindparker rundt om i Europa. Dette medfører at teknologien har kommet et godt stykke på vei, særlig når det gjelder bunnfaste turbiner. Det er imidlertid stort rom for videre utvikling, da særlig for flytende turbiner, som enda er i startfasen.²⁸ Med teknologi i utviklingsfasen er det større risiko å satse på prosjekter for investorer. I tillegg gjør mangelen på erfaring fra tilsvarende prosjekt at det er vanskelig å få oversikt over hvilke konsekvenser som kan oppstå for andre næringer i samme område. Når det er usikkerhet forbundet med prosjekter, er det sentralt å ha oversikt over hvilke rettigheter man har til areal og arealbruk, både for aktørene for havvind, og for berørte næringer.

Et tydelig regelverk kan bidra til at involverte parter kan forutse egen rettsstilling, slik at hensynet til forutberegnelighet ivaretas. Forutberegnelighet er et grunnleggende prinsipp i forvaltningen, og prinsippet svekkes dersom forvaltningen har for stort spillerom i sine avgjørelser.²⁹ For å ivareta hensynet til forutberegnelighet bør ikke reglene være for skjønnspregede, men heller spesifisere betingelsene som må oppfylles for at plikter og rettigheter fastslås gjennom vedtak.³⁰

Det vil ikke alltid være mulig å legge til rette for sameksistens. Noen ganger vil en aktørs rettigheter utelukke eller i stor grad begrense en annens. Regelverket vil ikke nødvendigvis kunne avverge at det oppstår slik konflikt, men det vil kunne avklare hvordan rettighetene skal prioriteres når konflikten først oppstår.

Oppgaven vil ta for seg nettopp dette – hvilke rettigheter berørte næringer har i møte med etablering av havvindparker, og adgangen til å ivareta disse rettighetene gjennom

²⁷ Olje- og energidepartementet (2023a) vedlegg 4, punkt 3.4; Olje- og energidepartementet (2023b) vedlegg 4, punkt 3.4.

²⁸ Statkraft (u.å.).

²⁹ Bernt og Rasmussen (2010) s. 56.

³⁰ Smith og Eckhoff (2022) s. 63.

rettsapparatet når arealkonflikter oppstår. Det er særlig konflikten mellom havvind og fiskeri som vil rettes fokus på.

1.3 Særlig om havvindparkers påvirkning på fiskeri

Fiskeriene blir påvirket på ulike måter av havvindparker. Først og fremst kan havvindparker legge beslag på fiskefelt. Dette gir direkte påvirkning ved at fisket blir vanskeliggjort eller umuliggjort på samme areal.³¹ Innretningene kan skape problemer for fiskebåtene og redskapene som brukes for fiske, slik som ved ankerfestene til Hywind Tampen.³² Det er tydelig at dette er en viktig faktor i vurderingene av hvilke områder som skal åpnes. Fiskeridirektoratet anbefalte for eksempel å ikke åpne områdene i Sandskallen-Sørøya Nord på grunn av store konsekvenser for fiskeri, mens Utsira Nord ble antatt å ha begrensede konsekvenser.³³

Når det gjelder kablene som skal føre strømmen bort fra energianlegget, er det uttalt i forarbeidene til havenergiloven at antatt potensiale for arealkonflikt mellom fiskeri og havvind er begrenset.³⁴ Dette er i stor grad fordi kablene kan graves ned eller dekkes med stein, noe som gjør at det skal være mulig å fiske med trål i samme område. På den måten er kablens direkte påvirkning på fisket begrenset.

Videre kan havvindparker påvirke selve fiskebestandens omfang og oppførsel gjennom støy, elektromagnetiske felt og oppvirvling av sediment.³⁵ Endringer i fiskebestandenes gytemønster, bevegelsesmønster og størrelse har betydning for fiskerienes fangst, som videre kan få betydning for hvor lønnsomt det er med fiskeri i området. På den måten kan havvindparkene også ha indirekte påvirkning på fisket i området. Et konkret eksempel på dette er tobisfiske. Dette er en sentral fiskeart i Nordsjøen, og leve- og gytefeltet deres overlapper delvis med Sørlege Nordsjø II.³⁶ Tobis tilbringer hoveddelen av livet ved og nær havbunnen.³⁷ På grunn av dette vil arten kunne bli påvirket av forstyrrelser dersom innretninger blir satt i samme område. De er også sårbare for støy og vibrasjoner, noe som vil følge av havvindanlegg – både ved bygging og drift.³⁸ For å bøte på konsekvenser for fisk i området er det lagt til grunn i forarbeidene til havenergiloven at det blant annet kan være

³¹ Meld.St.36 (2020-2021) pkt. 4.3.4.5.

³² Jf. oppgavens punkt 1.1.

³³ Fiskeridirektoratet (2019).

³⁴ Ot.prp. nr. 107 (2008–2009) punkt 5.4.4.

³⁵ Olje- og energidepartementet (2020) s. 15.

³⁶ Ibid. s. 9.

³⁷ Havforskningsinstituttet (2022).

³⁸ Olje- og energidepartementet (2020) s. 9.

aktuelt å avgrense anleggsperioden i samsvar med de mest sårbare periodene for fisken for å begrense påvirkningen.³⁹

1.4 Fremstillingen videre

Det er en langvarig og omfattende prosess fra et havområde formelt åpnes for havvind etter havenergiloven § 2-2 til energiproduksjonen er i gang på anlegget. Oppgaven vil ta for seg de ulike sentrale fasene av prosessen, med fokus på hvilke krav som stilles til sameksistens i aktuelle faser. I kapittel 2 gis det en oversikt over rettskildebildet med relevante lovverk og tilhørende forskrifter. Kapittel 3 og 4 fokuserer på hvilke krav som stilles i lovverk og andre kilder med hensyn til sameksistens ved hhv. åpning og inndeling av arealer og konsesjonsprosessen, og hvilke rettigheter berørte næringer har dersom det oppstår konflikt. Kapittel 5 retter seg mot selve driftsfasen, når anlegget er etablert. Her vil det vurderes hvilke rettigheter som følger av lovverket for berørte næringer, samt gjøres en sammenligning med petroleumsloven på enkelte punkter. Avslutningsvis vil kapittel 6 gi enkelte betraktninger rundt hva som kan være en fordelaktig måte å regulere sameksistens i lovverket som regulerer havvind, i lys av på perspektivene som er kommet frem i oppgaven.

2. Rettskildebildet

2.1 Havenergiloven som grunnlag

Som nevnt er problemstillingen rundt sameksistens viktig å regulere for å sikre forutberegnelighet for alle involverte parter. Siden havenergiloven er det primære regelverket for energiproduksjon til havs, er det naturlig å starte i nevnte lov for å se hvordan sameksistens er regulert.

Det er i hovedsak havenergiloven som regulerer havvind i Norge, med unntak av Hywind Tampen. Virkeområdet gjelder «fornybar energiproduksjon og omforming og overføring av elektrisk energi til havs», jf. § 1-2. Ordlyden legger opp til en teknologinøytral lov, som ikke begrenses til havvind, men også kan omfatte andre næringer som produserer energi på havet. Et eksempel på dette er bølgekraft.⁴⁰ Det er imidlertid havvind som per denne oppgavens dato er mest utviklet og aktuelt når det gjelder energiproduksjon til havs.⁴¹

³⁹ Ot.prp. nr. 107 (2008–2009) punkt. 14.1.

⁴⁰ Innst. 176 L (2009-2010) under underoverskriften «Arealvurderinger» og Ot.prp.nr.107 (2008–2009) punkt 5.4.

⁴¹ Olje- og energidepartementet (2020) s. 19.

Hensynet til sameksistens med øvrige næringer nevnes implisitt flere steder i loven, uten at selve begrepet benyttes. Allerede i formålsbestemmelsen i § 1-1 fastslås at loven skal tilrettelegge for utnyttelse av fornybare energiresurser til havs «i samsvar med samfunnsmessige målsetjingar, og for at energianlegg blir planlagde, bygde og disponerte slik at omsynet til [...] næringsverksemd og andre interesser blir tekne vare på». Ordlyden viser at bestemmelsen gjelder både planleggingsfasen, byggefasen og disponeringsfasen. Formålsbestemmelsen gjør seg med det gjeldende helt fra åpning av arealer, til avvikling av anlegget, og utgjør på den måten et bakteppe for hele livsløpet til havvindparken.

Ordlyden «samfunnsmessige målsetjingar» gir i seg selv lite, da innholdet vil avhenge av hva som til enhver tid er interesser samfunnet ønsker å ivareta, og hvilke mål man ønsker å nå. Her gir forarbeidene liten veiledning, utover å understreke at hva som er samfunnsmessige målsettinger må defineres gjennom overordnede politiske prioriteringer.⁴² Dette gjør bestemmelsen tilrettelagt for utvikling, slik at den ikke mister sin funksjon dersom mål og prioriteringer endres.

Videre skal «næringsverksemd og andre interesser [bli] tekne vare på» gjennom hele prosessen. Ordlyden kan forstås som at etablering av nye energianlegg ikke skal gå utover andre interesser i for stor grad, og danner grunnlag for at de har en stemme som skal bli hørt i konsesjonsprosessen. Samtidig er det en vag formulering – hva det innebærer at næringsvirksomhet og andre interesser blir tatt vare på er vanskelig å konkretisere.

For å avklare hvilke rettigheter man kan utlede av formålsbestemmelsen, er det sentralt å se til skillet mellom prosessuelle og materielle rettigheter. Prosessuelle krav knytter seg til hvordan saksbehandlingen skal foregå når forvaltningen skal forberede og treffe avgjørelser.⁴³ Dette til forskjell fra materielle krav, som retter seg mot selve innholdet i avgjørelsene.⁴⁴

Paragrafen er et uttrykk for formål som har betydning ved tolkning av reglene i loven. Havvindparkens påvirkning på berørte næringer vil alltid være et relevant hensyn som skal vurderes. Siden påvirkningen på andre næringer skal vurderes, angir bestemmelsen et prosessuelt krav ved at man i alle leddene av prosessen skal vurdere hensynet til andre næringer. Hvordan de ulike interessene skal vektas og prioriteres fremgår ikke.

⁴² Ot.prp. nr. 107 (2008-2009) punkt 14.1, kap. 1.

⁴³ Løvlie (2021) s. 218.

⁴⁴ Ibid.

Dersom kravet til å vurdere påvirkningen på berørte næringer ikke følges, kan man påberope saksbehandlingsfeil.⁴⁵ For eksempel kan mangelfulle vurderinger i konsekvensutredningen få betydning om man senere i prosessen går til søksmål mot en gitt konsesjon.

Formålsbestemmelsen fremstår på den måten samlet sett som en bestemmelse som med generelle formuleringer angir hensyn som skal ivaretas, uten å sette rammer for hvilken vekt de skal tillegges. Det settes dermed ikke materielle grenser for forvaltningen, og det kan heller ikke leses ut sanksjoner av bestemmelsen. Dersom et fiskeri for eksempel er uenig i plasseringen av et energianlegg, kan bestemmelsen ikke alene gi grunnlag for å kreve stans eller endringer i anlegget av hensyn til fiskeriet. Aktuelle bidrag må finnes i lovens mer konkrete bestemmelser. Det er derfor aktuelt å se grundigere på hver del av konsesjonsprosessen for å avklare berørte aktørers rettsstilling i møte med planlagte og etablerte energianlegg.

2.2 Forskrift og veileder fra departementet

I tillegg til havenergiloven, reguleres store deler av konsesjonsprosessen for havvind i havenergilovforskriften.⁴⁶ I tillegg er prosessen fra åpning av arealer til vedtak om konsesjon gjennomgått i veileder fra Olje- og energidepartementet.⁴⁷

Veilederen gir uttrykk for hvordan departementet mener rettskildene skal tolkes og anvendes, og er på den måten et hjelpemiddel i forståelsen av regelverket. Den er ikke bearbeidet og vedtatt på samme måte som lov, og har derfor begrenset rettskildemessig vekt. Veilederen gir imidlertid mer utfyllende informasjon enn lov og forskrift. Derfor vil jeg videre i oppgaven også se til veilederen for bidrag der de øvrige rettskildene gir begrenset med veiledning. Selve prosessen for konsesjon reguleres i havenergiloven og havenergilovforskriften. Det er imidlertid først ved melding med forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram at havenergilovforskriften gir veiledning.

2.3 Sammenligning med petroleumsloven

I tillegg til å se til den direkte reguleringen gjennom havenergiloven og havenergilovforskriften, vil det i enkelte deler av oppgaven trekkes linjer til petroleumsloven. Selv om produksjonen av energi fra havvind og energi fra petroleum er ulik, er det likevel en rekke fellesnevnerer når det gjelder likheter i plassering, måten det tar opp areal i havet, og

⁴⁵ Ibid. s. 248.

⁴⁶ Forskrift 12. juni 2020 nr. 1192 til havenergiloven (havenergilovforskriften).

⁴⁷ Olje- og energidepartementet (u.å.).

hvilken påvirkning innretningene kan ha på andre aktører. I tillegg er petroleumsnæringen et felt som har vært i drift i lang tid, og som dermed har et gjennomarbeidet lovverk basert på solid erfaringsgrunnlag.

Samtidig er det verdt å merke seg at havvind og petroleum er to ulike næringer, hvor det tross alt også er en rekke forskjeller som kan gjøre det naturlig med ulik regulering og interesseavveining. For eksempel er petroleumsnæringen svært økonomisk gunstig, men avgir et stort miljøavtrykk når man ser utvinning og bruk i sammenheng.⁴⁸ Havvind kan også gi god avkastning, men er en fornybar energikilde med færre negative konsekvenser for miljøet. I lys av dette kan det være lettere å forsvare etablering av havvindparker enn oljeplattformer, også når det går utover andre næringer. Slike forskjeller kan derfor begrense overføringsverdien til reguleringene man finner hos petroleumsnæringen. I tillegg begrenses overføringsverdien av at det er store forskjeller i teknologien som brukes ved utvinning av petroleum og utnytting av vind, som gjør utformingen av innretningene ulike. Dette medfører forskjeller i hvilken påvirkning innretningene har på andre næringer i området, noe som kan gi ulikt behov for regulering.

3. Åpning og inndeling av areal

3.1 Innledning

I kapittel 3 vil prosessen for åpning av arealer (punkt 3.2) og etterfølgende arealinndeling (punkt 3.3) gjennomgås. Her vil det drøftes i hvilken grad berørte aktører skal tas hensyn til i de nevnte delene av prosessen. Videre vil kapitlet ta for seg hvilke muligheter berørte aktører har til å ivareta sine rettigheter i rettsapparatet, da gjennom klageadgang og domstolsprøving, dersom man ønsker å overprøve om hensynet til andre aktører er tilstrekkelig ivaretatt eller ikke (punkt 3.4).

3.2 Åpning av arealer

Det første som skjer i prosessen for å etablere energianlegg følger av havenergiloven § 2-2 om åpning av areal. Etter denne bestemmelsen har regjeringen anledning til å fastsette at et avgrenset område skal «åpnes» med sikte på tildeling av konsesjon etter § 3-1. Når et areal åpnes, skal det videre deles inn i mindre områder innenfor det angitte arealet. De mindre områdene lyses deretter ut. Til slutt vil det bygges havvindpark innenfor de mindre områdene.

⁴⁸ Miljøstatus (2022b).

Systemet ved inndeling i utlysningsområder og søknad om konsesjon innenfor utlyste områder medfører at visse arealer vil bli liggende ubrukt selv om de formelt er åpnet. Slik vil store deler av arealene som i utgangspunktet åpnes etter § 2-2 ende med å stå uten innretninger eller annen aktivitet fra havvindaktøren når havvindparken er etablert.

Før vedtak om åpning av areal treffes, skal det utarbeides konsekvensutredninger, jf. § 2-2 annet ledd. Slike konsekvensutredninger gjennomføres av NVE.⁴⁹

Etter § 2-2 er det krav til at konsekvensutredningene «skal inkludere vurderingar av miljømessige og samfunnsmessige konsekvensar av fornybar energiproduksjon, så som konsekvensar for andre næringsinteresser».⁵⁰ For det første viser bruken av «skal» at det er et absolutt krav at momentene som nevnes inkluderes i utredningen. Hensynet til andre næringsinteresser må derfor tas med i utredningen, noe som samsvarer med formålsbestemmelsen som nevnt i punkt 2.1.

Videre er ordlyden av «konsekvensar for andre næringsinteresser» vid. Det fremgår ikke om det knytter seg til konsekvenser på kort eller lang sikt, og om det omfatter hele prosessen fra undersøkelser til faktisk produksjon. Det er heller ikke klart om det er tilstrekkelig å beskrive konsekvenser man vet at vil inntreffe, eller om også mer avledede og hypotetiske konsekvenser skal omfattes av utredningen. Hvor påregnelige de aktuelle virkningene må være for å skulle med i utredningen, er slik sett uklart.

Ordlyden er altså vid, men her er det naturlig å sette en grense av hensyn til effektivitet. Dette underbygges særlig av at store deler av det åpnete arealet ikke faktisk skal brukes til havvindpark. De mer spesifikke områdene hvor det blir avklart at det skal bygges i, vil være gjenstand for grundigere undersøkelser senere i prosessen. Dermed er det ikke et like sterkt behov for grundighet i innledende fase. Selve avgrensningen er dermed opp til forvaltningen.

Det er heller ikke satt grenser for hvilke næringsinteresser som skal inkluderes og vurderes i utredningen. I utgangspunktet kan dette isolert sett tilsi at alle næringer som potensielt kan bli påvirket av produksjonen skal tas med. Her må det imidlertid avgrenses mot næringsinteresser som ikke er relevante. I forarbeidene presiseres det at vurderingen gjelder andre næringsinteresser i «det aktuelle området».⁵¹

⁴⁹ Meld.St.36 (2020–2021) punkt 4.3.4.4.

⁵⁰ Havenergiloven § 2-2 annet ledd andre setning.

⁵¹ Ot.prp. nr. 107 (2008-2009) punkt 14.1, kap. 2.

Selv om ordlyden i forarbeider ikke er et like gjennomarbeidet uttrykk for lovgiverviljen, kan det likevel gi indikasjoner på hva lovgiver har ment med lovteksten. Derfor er det naturlig å drøfte hva som faktisk menes med «det aktuelle området» i forarbeidene.

Hvor grensene går for hva som omfattes av «det aktuelle området», er ikke kommentert ytterligere i forarbeidene. Formuleringen kan tolkes på ulike måter; det kan kun gjelde selve arealet som åpnes, eller det kan forstås som å omfatte større deler av tilgrensende areal. For å avklare hva som omfattes, er det naturlig å se til formålet med regelen.

Grunnen til at det skal foretas konsekvensutredninger ved åpning av areal, er at man skal vurdere hvilke virkninger det vil ha for de som berøres å etablere energianlegg innenfor det åpnete området. Dette skjer før man har detaljer om selve anlegget som til slutt vil etableres, da dette ikke er avklart på dette punktet i prosessen. Plasseringen til anlegget blir først presisert ved melding om forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram, se punkt 4.4.1 i oppgaven.

Det er et underliggende mål at produksjonen av energi til havs skal samsvare med samfunnsmessige målsetninger.⁵² Produksjonen skal altså ha positive virkninger for samfunnet. Omfattende negative konsekvenser for andre næringer vil være et tungt argument for at områdene ikke er egnet for å åpnes for energiproduksjon. Det kan dermed argumenteres for at det ikke er formålstjenlig å avgrense konsekvensutredningen til kun å gjelde arealet hvor det potensielt skal bygges innretninger og opprettes sikkerhetssone. Dersom anlegget har potensiale for å gi negative virkninger på avstand, eller at et tilgrensende område er særlig utsatt og viktig, er det naturlig at man ikke utelukkende tar hensyn til de nøyaktige avgrensningene til området som skal åpnes.

På den annen side er omfanget av konsekvensutredningen nødt til å begrenses av hensyn til effektivitet og ressursbruk. Konsekvensutredningene som gjennomføres av NVE ved åpning av nye områder omfatter større areal enn de som faktisk vil brukes til havvind. Dersom man i tillegg til dette skal kreve utredninger utover arealene som vurderes åpnet, vil det være svært ressurskrevende. Når forarbeidene gir uttrykk for at påvirkning på næringsinteresser i «det aktuelle området» skal vurderes, er det derfor naturlig å legge til grunn at konsekvensutredningene tross alt må begrenses til det som er i relativ nærhet til området. Slik

⁵² Havenergiloven § 1-1.

avgrensning er vanskelig å konkretisere på generelt grunnlag, men må knyttes opp til hvert konkrete område.

Vilkåret «vurderingar» setter ikke et minstekrav eller noen terskel for hva som er tilstrekkelig omfattende utredninger. Det skal altså foretas vurderinger av hvilke konsekvenser den fornybare energiproduksjonen vil medføre, men det er ikke fastsatt hvor omfattende vurderingene må være.

Kravet til konsekvensutredninger i § 2-2 annet ledd omfatter med dette å se på næringsinteresser i området som påvirkes av energiproduksjonen, og at dette kan ha påvirkning på hvilke områder som velges ut. Bestemmelsen er imidlertid svært skjønnspreget, og detaljer og omfang av utredningskravene er i stor grad opp til forvaltningen. I likhet med formålsbestemmelsen stiller den først og fremst prosessuelle krav i form av at påvirkningen på andre næringsinteresser skal utredes, uten at det stilles materielle krav til innholdet i disse vurderingene.

3.3 Inndeling og utlysning av åpnet område

Det neste steget i prosessen er at området som er åpnet deles inn i flere mindre områder som er egnet for å etablere vindparker, og som skal lyses ut og tildeles til aktører. Departementet kommer med forslag til hvordan åpnete områder skal deles inn i utlysingsområder, og sender ut en høring hvor tredjeparter kan komme med innspill. Slike tredjeparter vil for eksempel være berørte næringer. Når høringssvarene er gitt, avgjør departementet til slutt hvordan området skal deles inn.⁵³

Høringen på dette punktet er ment for at tredjeparter får ta del i prosessen og blir hørt allerede ved inndeling av områder. Ved å sørge for at berørte næringer blir hørt i denne delen av prosessen, kan man unngå å la utlysingsområdene omfatte de mest sårbare og konfliktfylte områdene innenfor åpnete områder. Dermed kan man forhindre at arealkonflikter oppstår senere i prosessen.

Når avgjørelsen om områdene er fattet, lyses de mindre områdene ut på markedet, slik at interesserte aktører får mulighet til å konkurrere om rettighetene til å etablere og drive energianlegg.⁵⁴

⁵³ Havenergilovforskriften § 2a.

⁵⁴ Havenergiloven § 2-3 første ledd.

Loven setter ikke konkrete krav om sameksistens i denne delen av prosessen.

Formålsbestemmelsen gjør seg imidlertid gjeldende også her, slik den gjør i alle deler av prosessen. Dermed medfører formålet at det er krav om å vurdere påvirkningen på berørte næringer også ved inndeling av områder.

Ved inndeling av det åpnete området er selve området allerede undersøkt gjennom NVEs konsekvensutredninger, og det er disse undersøkelsene som danner grunnlag for hvordan de deles opp. Eksempel på dette fremgår av inndelingen av første fase av Sørlege Nordsjø II. Her var både fiskeri og petroleumsvirksomhet av betydning for hvordan områdene ble delt inn. Områdene er plassert utenfor et viktig gytefelt for tobisfisken, slik at det ikke skal påvirke dette sårbare området. I tillegg er det plassert utenfor et område hvor det er gitt tillatelse for utvinning av olje og gass.⁵⁵ Det er altså tydelig at næringsinteresser blir vurdert, i samsvar med formålsbestemmelsen.

3.4 Klagemulighet og søksmålsadgang ved åpning og inndeling av arealer

Avgjørelser om åpning og inndeling av areal vil ofte ha påvirkning på andre næringsinteresser. I det videre vil jeg vurdere hvilken adgang berørte aktører har til klagerett og søksmål ved åpningsavgjørelse og avgjørelse om inndeling av arealer. Som påpekt over, er det prosessuelle feil som eventuelt kan påklages eller tas til domstolene på dette punktet, da bestemmelsene som regulerer prosessen frem til dette punktet ikke stiller materielle krav.

På generelt grunnlag er det to måter å angripe en situasjon hvor man mener ens rettigheter ikke er tilstrekkelig ivaretatt ved offentlige avgjørelser. Man kan påklage saken, og man kan ta den til domstolen. Ofte vil det først være mulig å ta saken til domstolen når alle klagemuligheter er uttømt. Krav om uttømming av klagemulighet settes av forvaltningsorganet som har truffet vedtaket,⁵⁶ som for disse sakene er Olje- og energidepartementet. Ofte vil det uansett være fordelaktig å bruke alle klagemuligheter, da dette er gratis, i tillegg til at klageinstansen kan prøve alle sider av saken.⁵⁷

Dersom et berørt fiskeri er uenig i åpning eller inndeling av arealer, må vedkommende ha klagerett for å kunne klage på vedtaket. Adgangen til klage reguleres i forvaltningsloven.⁵⁸ Etter fvl. § 1 gjelder loven «virksomhet som drives av forvaltningsorganer», så lenge «ikke

⁵⁵ Olje- og energidepartementet (2022b) punkt 2.3.

⁵⁶ Forvaltningsloven § 27 b.

⁵⁷ Forvaltningsloven § 34 annet ledd.

⁵⁸ Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.).

annet er bestemt i eller i medhold av lov». Havenergiloven har ikke gjort unntak fra forvaltningsloven på dette punktet, og har heller ikke spesialregler som regulerer det.

Som forvaltningsorgan menes «et hvert organ for stat eller kommune».⁵⁹ Olje- og energidepartementet, som avgjør åpning og inndeling, er et organ for stat, og omfattes av forvaltningsloven.

For å kunne klage, må avgjørelsen som treffes være et «enkeltvedtak», jf. § 28. Dette defineres i § 2 bokstav a sammenholdt bokstav b; et «enkeltvedtak» er en «avgjørelse som treffes under utøving av offentlig myndighet», og som «gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer». Åpning og inndeling av områder er klart nok en avgjørelse som treffes under utøving av offentlig myndighet.

Både avgjørelse om åpning av arealer og om inndeling av disse arealene bærer preg av å være strategiske. Dette fordi de gir ikke utbyggere rett i å bygge, men kun er avgjørelser som ledd i prosessen frem til konsesjon gis. De bærer også preg av å være lite presise, all den tid det gjenstår mye før det faktisk tildeles rettigheter. På den måten er ingen av disse avgjørelsene bestemmende for rettigheter eller plikter. Avgjørelsene er derfor ikke enkeltvedtak, og kan ikke påklages.

Når det gjelder søksmålsadgang, reguleres dette i tvisteloven.⁶⁰ Etter tvl. § 1-3 første ledd kan det reises sak for domstolene om «rettskrav». En naturlig språklig forståelse tilsier at uenigheten skal dreie seg om rettigheter eller plikter, og at tvisten skal kunne løses ved hjelp av rettsregler. Dette underbygges av forarbeidene, hvor det påpekes at interessetvister, faktiske omstendigheter og faglige vurderinger ikke kan gjøres til tvistegjenstand.⁶¹

Som påpekt over er avgjørelsene om åpning og inndeling av areal strategiske beslutninger som ikke er bestemmende for rettigheter og plikter. Beslutningene er heller en del av beslutningsprosessen ved å legge føringer frem mot konsesjonsvedtak. At slike prosessledende avgjørelser ikke kan være gjenstand for særskilt søksmål legges også til grunn i teorien.⁶² Begrunnelsen for dette er at det hemmer beslutningsprosessen. For å forhindre at prosessen stopper opp unødig, er det derfor mer effektivt for forvaltningen at man først kan gå til sak når det endelige vedtaket om konsesjon treffes.

⁵⁹ Forvaltningsloven § 1.

⁶⁰ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven – tvl.).

⁶¹ Ot.prp. nr. 51 (2004-2004) punkt 29.

⁶² Backer (2020) s. 240.

Utover det å komme med høringssvar for å påvirke plasseringen av områdene, har altså ikke berørte næringer klagerett eller søksmålsadgang over åpningsbeslutning eller beslutning om inndeling av områder, med unntak av prosessuelle feil.

4. Konsesjonsfasen

4.1 Innledning

Kapittel 4 fokuserer på hvilke krav som stilles til sameksistens etter åpning og inndeling av arealer er gjennomført, frem til konsesjonsvedtaket treffes. Innledningsvis vil kravene til sameksistens ved prekvalifiseringen vurderes, hvor kriteriene som er satt i utlysningen av første fase av Sørilige Nordsjø II vil tjene som eksempel (punkt 4.2). Deretter går oppgaven videre til tildeling av utlysningsområder (punkt 4.3), prosjektspesifikt utredningsprogram (punkt 4.4), konsekvensutredning (punkt 4.5) og konsesjonsvedtak (punkt 4.6), og vurderer kravene som stilles til sameksistens på disse punktene. Der det er relevant å vurdere klage- og søksmålsadgang, vil dette vurderes fortløpende etter gjennomgangen av de ulike leddene i prosessen.

4.2 Prekvalifisering

Når områdene er lyst ut, er det ulike måter å gå frem for å fordele de på. I noen tilfeller må søkerne oppfylle visse prekvalifiseringskriterier for å kunne konkurrere om de inndelte områdene, slik som ved første fase av Sørilige Nordsjø II. I andre tilfeller vil områdene tildeles ved kvalitativ konkurranse, uten prekvalifisering. Dette er tilfellet med Utsira Nord.⁶³ Fremstillingen i oppgavens punkt 4.2 vil altså ikke være relevant ved alle konsesjonsprosesser.

Prekvalifiseringskriteriene er krav som settes for å sikre seg at aktørene faktisk vil klare å gjennomføre prosjektet. Kriteriene spesifiseres i utlysningen fra departementet. Grunnlaget for kravene fremgår av havenergiloven § 2-3 tredje ledd. Aktørene må ha «tilfredsstillende teknisk kompetanse og finansiell styrke» og «oppfylle relevante krav til helse, miljø og sikkerhet». I tillegg har departementet hjemmel til å sette andre ytterligere «objektive og ikke-diskriminerende vilkår» for prekvalifiseringen.⁶⁴ Hvorvidt aktørene oppfyller kravene avgjøres i vedtak fra Olje- og energidepartementet.

⁶³ Olje- og energidepartementet (2023b) vedlegg 4, punkt 2.1.

⁶⁴ Havenergiloven § 2-3 tredje ledd siste setning.

Unntaksvís kan departementet også tildele område uten utlysning og konkurranse.⁶⁵ Også i disse tilfellene må kravene i § 2-3 være oppfylt.⁶⁶

Kriteriene som settes i bestemmelsens tredje ledd viser at prekvalifiseringskriteriene som fremgår av loven knytter seg til aktørens økonomiske styrke og kompetanse, samt øvrige helse-, miljø- og sikkerhetskrav. Kravene i tredje ledd viser at det er selve aktørens organisering og tyngde fremfor hvilke oppgaver de skal utføre som står sentralt når det kommer til prekvalifisering.

For vilkårene som kan settes av departementet er det ikke en slik begrensning. Ordlyden av «objektive og ikkje-diskriminerande vilkår» tilsier at vilkårene som settes skal være rettferdige, og ikke tilpasset slik at enkelte aktører vil utelukkes basert på subjektive forhold. Utover dette settes ingen begrensninger til hvilke vilkår som kan settes. Ordlyden tilsier derfor at departementet står svært fritt ved utforming av vilkår. I lys av formålsbestemmelsen er det imidlertid naturlig at sameksistens er del av vilkårene som settes, noe man ser eksempel på i prekvalifiseringskriteriene som er satt for første fase av Sørlege Nordsjø II.

Prekvalifiseringskriteriene til disse områdene fremgår av utlysningens vedlegg. Etter punkt 2B skal prosjektet «legge til rette for god sambruk og sameksistens i prosjektområdet og med berørte interesser». I tillegg må søker ha «en plan for arbeidet med sambruk og sameksistens med fiskeri og sjøtrafikk».⁶⁷ Formuleringen viser at departementet fokuserer på å tilrettelegge for sameksistens ved å sette krav til søkerne. Kriteriene viser at sameksistens er en viktig del av konsesjonsprosessen, og at andre næringer ikke skal overkjøres i møte med aktører for havvind. Her ser man en konkretisering og økning i kravene til sameksistens sammenlignet med tidligere i prosessen. Mens det ved åpning og inndeling er tilstrekkelig å informere om hvilke konsekvenser etableringen av havvindparker kan få for berørte næringer, er det på dette stadiet krav om å forholde seg til resultatene av undersøkelser ved å lage en plan for tilrettelegging på best mulig måte for å minske påvirkningen.

Videre er det kun fiskeri og sjøtrafikk som nevnes eksplisitt. Dette kan indikere at fiskeri og sjøtrafikk blir ansett som de berørte næringene med størst grad av påvirkning og størst behov for vern i møte med havvindparker i dette området. Da det kun er i relasjon til disse

⁶⁵ Havenergiloven § 2-3 første ledd andre setning.

⁶⁶ Ibid. tredje ledd.

⁶⁷ Olje- og energidepartementet (2023a) vedlegg 4, punkt 3.2 nr. 2B.

næringene det kreves en faktisk plan for tilretteleggingen, virker det å være høyere krav til tilretteleggingen for sameksistens med nevnte næringer fremfor andre berørte næringer.

De kvalitative kriteriene som er satt i relasjon til sameksistens for Utsira Nord, er identiske til prekvalifiseringskriteriene for første fase av Sørliche Nordsjø II.⁶⁸ Dette kan være en indikator på at hensynene som er gjennomgått over gjenspeiler hvilket fokus utlysninger generelt vil ha på sameksistens, uavhengig av om konkurransen skal avgjøres gjennom prekvalifiseringskriterier eller kvalitative kriterier. Samtidig er dette kun to utlysningssområder av det som vil bli mange flere i fremtiden. Selv om det kan gi en indikasjon, er kriteriene som fremgår av utlysningene ingen generell formulering for hvordan prekvalifiseringskriterier skal være i andre prosesser. Dermed er det ingen garanti for at hensynet til sameksistens vil få tilsvarende fokus ved utlysninger av andre områder. Kriteriene er ment å være tilpasset området som lyses ut, slik at behovene i hvert enkelt område kan variere. At fiskeri og skipsfart er næringene som krever størst tilrettelegging ved Utsira Nord og første fase av Sørliche Nordsjø II, betyr ikke at behovet vil være likt på andre utlysningssområder.

4.3 Tildeling av utlysningssområder

4.3.1 Havvindaktørens rettigheter ved tildeling

Etter at søkere som ikke oppfyller prekvalifiseringskriteriene er luket ut, står man kun igjen med de best kvalifiserte søkerne. Disse blir rangert med poengsum fra 1–10 på ulike punkter etter hvor godt de oppfyller kriteriene.⁶⁹ Hvor mange aktører som prekvalifiseres, er opp til departementet å avgrense.⁷⁰ På dette punktet begynner konkurransen om de utlyste arealene. Her er det tre ulike tildelingsmodeller; auksjon, kvalitativ tildeling, eller en kombinasjon av disse.⁷¹ Hvilken tildelingsmodell som brukes avhenger av behovet for tilrettelegging og statsstøtte, som vist i punkt 1.1 i oppgaven.

Når departementet har fattet vedtak om hvilken aktør som vinner konkurransen og får tildelt utlysningssområdet, følger det av havenergiloven § 2-3 fjerde ledd at denne aktøren får en «tidsavgrensning einerett». Eneretten innebærer at man får en viss tidsperiode på seg til å

⁶⁸ Olje- og energidepartementet (2023b) vedlegg 4, punkt 3.4 nr. 4B.

⁶⁹ Olje- og energidepartementet (2023a) punkt 3, nr. II bokstav B.

⁷⁰ Havenergilovforskriften § 2c første ledd.

⁷¹ Havenergiloven § 2-2 annet ledd.

gjennomføre prosjektspesifikk konsekvensutredning, og søke om konsesjon etter havenergiloven § 3-1 for produksjonsanlegg innenfor det gitte området.⁷²

En naturlig språklig forståelse av «einerett» tilsier at aktøren har eksklusiv råderett til å drive aktivitet på det aktuelle området. En slik eksklusiv råderett medfører også en begrensning av andres rettigheter knyttet til havenergi på det samme området.

Hva som er innholdet i en slik enerett er ikke nevnt i forarbeider eller lovkommentarene til bestemmelsen. Det gir likevel noe veiledning å se begrepet i sammenheng med prosessen som helhet. Før dette punktet skal det også gjøres visse undersøkelser av arealene, som nevnt i punktene over. Dette gjøres på samme område som de andre søkerne.⁷³ Når man får enerett innebærer dette dermed at de andre ikke lenger har tilgang på arealet, slik at det ikke er mulig for andre aktører å gjennomføre slike undersøkelser. På grunn av energianleggets karakter innebærer dette at andre ikke skal få rettigheter i samme område, og at man er den eneste innenfor den gitte tiden som får gjøre konsekvensutredninger og eventuelt utvinne energi.

4.3.2 Klagemulighet og søksmålsadgang ved tildeling av utlysningsområder

Beslutningen om tildeling av utlysningsområder avgjør hvilken aktør som får mulighet til å søke konsesjon, og hvilke aktører som ikke får denne muligheten. Beslutningen gir enerett på området, og angir dermed rettigheter til en aktør og begrensninger i rettighetene til andre aktører. På den måten er vedtaket «bestemmende for rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer»,⁷⁴ og er derfor et enkeltvedtak. Som vist i punkt 3.4 kan enkeltvedtak påklages etter fvl. § 28. At vedtaket kan påklages, betyr imidlertid ikke at hvem som helst kan klage. Hvem som kan klage på vedtak generelt avhenger av tilknytningen til det vedtaket regulerer. Enhver interesse i innhold og utfall av vedtak medfører ikke nødvendigvis klagerett. Dette av hensyn til partenes mulighet til å innrette seg etter vedtaket, og hensynet til effektiv forvaltning.

Etter fvl. § 28 kan enkeltvedtak påklages av en «part» eller annen med «rettslig klageinteresse» i saken. En «part» er den vedtaket retter seg mot, og vil i disse tilfellene være aktørene som får avslag eller blir tildelt utlysningsområder. Den vedtaket retter seg mot vil alltid ha klagerett. Hvem som har «rettslig klageinteresse» er ikke like klart.

⁷² Havenergiloven § 2-3 fjerde ledd.

⁷³ Ot.prp. nr. 107 (2008-2009) punkt 14.1, kap. 2.

⁷⁴ Forvaltningsloven § 2 bokstav a og b.

Ordlyden «rettslig klageinteresse» gir begrenset med veiledning. At man må ha klageinteresse i saken tilsier imidlertid at det må være i deres interesse å klage på saken – dermed må vedtaket til en viss grad angå vedkommende. I forarbeidene legges det til grunn at vedtaket må berøre vedkommendes rettsstilling på en måte som gjør det naturlig og rimelig at den skal kunne klage.⁷⁵ Videre vises det til at vilkåret skal tilsvare vilkåret om rettslig klageinteresse etter tvistemålsloven § 54,⁷⁶ som i dag tilsvare tvisteloven § 1-3. Begrunnelsen for dette er at adgangen til å klage på et forvaltningsvedtak ikke skal være mer begrenset enn adgangen til prøving for domstolene. Dette fordi det er både billigere og mer effektivt med klageprosess fremfor rettssak. Det er derfor unødvendig ressursbruk om man må direkte til domstolene, heller enn å gis klagemulighet.⁷⁷

Etter tvl. § 1-3 har man søksmålsadgang dersom man kan påvise et «reelt behov» for å få saken avgjort. Hvorvidt dette vilkåret er oppfylt avhenger av en samlet vurdering av «kravets aktualitet» og «partenes tilknytning» til det. Ordlyden viser at det sentrale er at det er behov for å avklare rettigheter og plikter, og at den som ønsker å reise søksmål eller klage på vedtaket har tilstrekkelige interesser i å avklare disse rettighetene og pliktene. Avgjørende blir om det er naturlig og rimelig at vedkommende har søksmåls-, eller klageadgang, i lys av uttalelsen i forarbeidene.⁷⁸

Det kan også være aktuelt for organisasjoner å reise søksmål, samt å klage på vedtak – for eksempel en fiskerier organisasjon som ivaretar flere av medlemmenes interesser. Hva som anses som «reelt behov» etter § 1-3 knytter seg da til om det er innenfor organisasjonens «formål og naturlige virkeområde å ivareta».⁷⁹ Her gir forarbeidene til forvaltningsloven en viss veiledning, når det vurderes om organisasjoner skal gis samme adgang til klage som til prøving for domstolene. I tilfellene der en organisasjon ivaretar medlemmenes interesser på en slik måte at vedtaket vedkommer foreningen, skal foreningen ha klagerett.⁸⁰

Som vist i punkt 4.3.1 settes det poeng på ulike punkter i prekvalifiseringskriteriene, som avgjør hvem som får bli med videre i konkurransen, hvor det til slutt avgjøres hvilken aktør som får tildelt området. Siden planen for sameksistens kun er et av mange punkter som gis poeng for, er det ingen garanti for at aktøren med best plan for sameksistens er den som får

⁷⁵ Ot.prp. nr. 38 (1964-1965) under underoverskriften «Til § 28 (vedtak som kan påklages)».

⁷⁶ Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangen for tvistemål (tvistemålsloven – tvml.) (opphevet).

⁷⁷ Smith og Eckhoff (2022) s. 306.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 38 (1964-1965) under underoverskriften «Til § 28 (vedtak som kan påklages)».

⁷⁹ Jf. tvisteloven § 1-4 (1).

⁸⁰ Ot.prp. nr. 38 (1964-1965) under underoverskriften «Til § 28 (vedtak som kan påklages)».

tildelt området. Så lenge det er innenfor prekvalifiseringskriteriene kan det dermed være større variasjoner i de ulike aktørenes plan om ivaretagelse av berørte næringer, herunder fiskeri. Dette gjør at hvilken aktør som blir tildelt området kan ha stor betydning for berørte næringer, noe som gjør det naturlig og rimelig at de får klageadgang.

Dersom området tildeles ved kvalitative kriterier, vil utfallet av hvem som blir tildelt områdene baseres på poengsystem basert på kvalitative kriterier satt av departementet.⁸¹ På lik linje som for prosessene med prekvalifisering er det ingen garanti for at aktøren med best plan for sameksistens er den som får tildelt området. Også her vil det derfor være naturlig og rimelig med klageadgang for berørte næringer.

Når det gjelder søksmålsadgang på vedtak om tildeling av utlysningsområder, er det samme grunn til å ha søksmålsadgang som klageadgang. Likevel er også denne beslutningen kun et ledd mot den endelige beslutningen, som er konsesjonsvedtaket. Slike prosessledende beslutninger kan som nevnt i punkt 3.4 ikke være gjenstand for søksmål. Argumentet om at andre aktører heller skulle fått tildelt området kan imidlertid være et argument om man går til sak mot selve konsesjonen senere i prosessen.

4.4 Prosjektspesifikt utredningsprogram

4.4.1 Krav til innholdet i melding med forslag til projektspesifikt utredningsprogram

Når området er gitt til en aktør med tidsbegrenset enerett etter havenergiloven § 3-5 jf. § 2-3, enten gjennom auksjon eller kvalitative kriterier, skal det sendes inn en melding med forslag til projektspesifikt utredningsprogram.⁸² Meldingen er et varsel om et planlagt prosjekt, hvor det redegjøres for tiltaket og lokalisering, samt forslag til utredningsprogram.⁸³ Formålet med melding om forslag til projektspesifikt utredningsprogram er å gi en oversikt over det planlagte prosjektet, slik at berørte aktører kan komme med innspill.⁸⁴ På den måten kan potensielle utfordringer ved utbyggingen komme frem, slik at konsekvensutredningene kan ta for seg disse elementene konkret. Å gi tredjeparter mulighet til å komme med innspill tidlig i prosessen legger til rette for best mulig å kunne forene ulike interesser, og med det sikre sameksistens på de aktuelle arealene.

⁸¹ Olje- og energidepartementet (2023b) punkt 3, nr. III.

⁸² Havenergilovforskriften § 3.

⁸³ Havenergilovforskriften § 2 bokstav c.

⁸⁴ Norges vassdrags- og energidirektorat (2022).

Meldingen må sendes senest 6 uker etter arealet er tildelt,⁸⁵ som gjør at kravene til innhold må være relativt begrensede av hensyn til den korte tiden man har til rådighet. Innholdet i meldingen vil gi en indikator på om aktøren har en velutviklet overordnet plan for arbeidet, før konsekvensutredningene settes i gang.

Minstekravene til innholdet i forslaget til prosjektspesifikt utredningsprogram fremgår av havenergilovforskriftens § 4. Etter første ledd bokstav a skal den minst inneholde en skildring av blant annet energianleggets «mulege verknader for andre næringer». I tillegg kan departementet kreve tilleggsopplysninger.⁸⁶ Når det gjelder vilkåret «mulege verknader», kan dette etter ordlyden favne vidt. Det omfatter både sikre og usikre konsekvenser, og avgrenser ikke til tidspunkt. Det samme gjelder «andre næringer»; her er det ikke avgrenset til hvilke næringer som omfattes, slik at alle næringer som potensielt kan oppleve konsekvenser av at energianlegget blir etablert kan omfattes.

På den måten kan ordlyden i utgangspunktet fremstå tilnærmet ubegrenset både med hensyn til tid og omfang. Det er imidlertid klart at en slik forståelse må modereres, særlig i lys av at det kun er et forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram, og ikke selve konsekvensutredningen. Dette underbygges av informasjonen som fremgår av veilederen. Her presiseres det at det er mulige virkninger for andre næringer på bakgrunn av tilgjengelig kunnskap som skal inkluderes.⁸⁷ Dette tilsier at det ikke er krav om å foreta undersøkelser utover den informasjon som allerede eksisterer om forholdene.

Kriteriene som er satt for forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram ligner kriteriene for konsekvensutredningene ved åpning og inndeling av areal etter § 2-2.⁸⁸ Også her er kriteriene generelle og lite konkretisert, og åpner derfor for at mange ulike elementer kan trekkes inn. Selv om konsekvensutredningen knyttet til åpning og inndeling av arealer og forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram er to helt ulike stadier i prosessen, er likhetstrekket at begge kun er forberedende ledd i prosessen frem mot endelige konsekvensutredning. Siden meningen med forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram er å få en oversikt over hvilke punkter som kan skape problemer eller konflikt, slik at man kan utrede dette grundigere i konsekvensutredningen,⁸⁹ er det naturlig at kravene er relativt generelle.

⁸⁵ Olje- og energidepartementet (u.å.) punkt 2.5.

⁸⁶ Havenergilovforskriften § 4 annet ledd.

⁸⁷ Olje- og energidepartementet (u.å.) punkt 5.

⁸⁸ Se oppgavens punkt 3.2.

⁸⁹ Se oppgavens punkt 4.5.

Forslaget til prosjektspesifikt utredningsprogram sendes på høring av departementet, slik at tredjeparter har anledning til å komme med tilbakemeldinger. Til slutt blir utredningsprogrammet fastsatt, basert på innholdet i meldingen og høringssvarene.⁹⁰ Programmet skal beskrive hvilke hensyn og interesser som skal utredes, og hvordan søkeren skal gå frem for å gjøre dette.⁹¹

4.4.2 Klageadgang og søksmålsadgang på fastsettelse av prosjektspesifikt utredningsprogram

Siden det prosjektspesifikke utredningsprogrammet skal beskrive hvilke hensyn og interesser som skal utredes, kan det være i andre aktørers interesse å angripe beslutningen dersom de er uenige i innholdet. Fastsettelse av utredningsprogrammet er imidlertid kun en prosessledende avgjørelse. Høyesterett har fastslått at hovedregelen i slike tilfeller er at avgjørelsen ikke er et enkeltvedtak, og derfor ikke kan påklages.⁹² Dette understrekes også på NVEs nettsider.⁹³ Av samme grunn kan beslutningen heller ikke tas til domstolen.⁹⁴

4.5 Konsekvensutredning

Det neste steget i prosessen er en prosjektspesifikk konsekvensutredning som utarbeides i tråd med utredningsprogrammet.⁹⁵ Fra vedtakelsen har aktøren med enerett på området to år på å sende inn konsesjonssøknad til departementet.⁹⁶ Også denne søknaden skal sendes ut på høring sammen med den utarbeidede konsekvensutredningen.⁹⁷

Kravene til søknaden følger av havenergilovforskriftens § 7 annet ledd. Blant annet skal den «minst» inneholde en beskrivelse av «potensialet for konflikt med andre interesser» ved det planlagte prosjektet.⁹⁸

Bestemmelsen gir altså ytterligere krav til selve søknaden, ut over det som skal spesifiseres i konsekvensutredningen. Ordlyden av «minst» viser også at det er minimumskrav som oppstilles i denne bestemmelsen, slik at dette er krav som uansett må oppfylles.

Departementet kan også kreve ytterligere opplysninger.⁹⁹

⁹⁰ Havenergilovforskriften § 4 fjerde ledd.

⁹¹ Norges vassdrags- og energidirektorat (2023c).

⁹² Rt. 2009 s. 661 avsnitt 57.

⁹³ Norges vassdrags- og energidirektorat (2023c).

⁹⁴ Jf. oppgavens punkt 3.4.

⁹⁵ Havenergilovforskriften § 6 første ledd.

⁹⁶ Havenergilovforskriften § 2d tredje ledd.

⁹⁷ Havenergilovforskriften § 7 første ledd.

⁹⁸ Ibid. annet ledd bokstav e, siste strekpunkt.

⁹⁹ Ibid. tredje ledd.

Minstekravene til selve konsekvensutredningen fremgår av havenergilovforskriftens § 6. Etter § 6 fjerde ledd skal slik konsekvensutredning gi en «spesifisert skildring av og vurdering av virkningen energianlegget kan ha for miljø og samfunn». Av relevante punkter for problemstillingen som drøftes her, skal utredningen minst omhandle «fiskerinæring og anna næringsverksamd» (bokstav e) og «forsvarsinteresser og skipstrafikk» (bokstav h). Det er dermed krav om at fiskeri, forsvarsinteresser og skipstrafikk skal inkluderes i utredningen. Ordlyden av «anna næringsvirksomhet» er naturlig å tolke likt som kravet til det prosjektspesifikke utredningsprogrammet, slik at alle næringer som kan oppleve konsekvenser av energianlegget skal nevnes.

Etter bestemmelsens sjettede ledd skal skildringen av påvirkningen på andre næringer inneholde «positive, negative, direkte og indirekte verknader på kort og lang sikt». Ordlyden gir inntrykk av en nærmest ubegrenset utredningsplikt for søker, på tross av at det kun skal være et minstekrav.

For det første skal både positive og negative virkninger inkluderes i konsekvensutredningen. Det er dermed ikke bare i hvilken grad for eksempel fiskerier mister deler av sine områder, men også om anlegget kan bidra positivt til næringene. Ordlyden legger altså opp til at alle konsekvenser skal inkluderes i skildringen, uavhengig av typen påvirkning de har på andre næringer. Videre skal skildringen omfatte både direkte og indirekte konsekvenser.¹⁰⁰ Dette fremstår også som et svært vidtrekkende krav.

Det følger imidlertid av bestemmelsens åttende ledd at utredningen «skal ta utgangspunkt i relevant og tilgjengelig informasjon». Unntaket er dersom det mangler kunnskap om «viktige tilhøve» – i så fall skal slik informasjon hentes inn. Ordlyden viser at det ikke er et krav om å hente inn ny kunnskap på alle punkter, men kun der det er manglende informasjon om forhold av større betydning. Dette setter en klar begrensning på hvor omfattende utredningen må være. Samtidig er det en utvidelse av kravet til undersøkelser sammenlignet med kravene som stilles til melding med forslag til prosjektspesifikt utredningsprogram, hvor det som nevnt ikke er krav til å innhente ny kunnskap.¹⁰¹ Hva som er av tilstrekkelig betydning til at det krever innhenting av ny informasjon kan vanskelig sies noe om på generelt grunnlag, og vil typisk være forhold som fremgår av det prosjektspesifikke

¹⁰⁰ For eksempler på potensielle direkte og indirekte konsekvenser havvindparker har for fiskeri, se oppgavens punkt 1.3.

¹⁰¹ Se oppgavens punkt 4.4.1.

utredningsprogrammet.

For det andre skal både kortsiktige og langsiktige virkningene skildres i konsekvensutredningen. Mens de kortsiktige virkningene ofte er åpenbare og tydelige, kan det være mer uklart hva som vil være de langsiktige virkningene. Også her kan det være aktuelt å se til andre lands erfaringer på området, men som følge av at havområder og tilhørende økosystem varierer, er det vanskelig å se hvordan virkningene vil utvikle seg i årene fremover.

Minstekravet til utredningen fremstår totalt sett svært vidt. Likevel er det klare begrensninger i kravet til kunnskapsinnhenting, noe som forenkler prosessen for aktøren som skal søke konsesjon. Frem til dette stadiet er det foretatt undersøkelser av større areal, og mer overfladiske undersøkelser av det konkrete arealet. På dette punktet sitter man med mer informasjon enn tidligere; konkret lokalisering av planlagt havvindpark, innspill fra berørte næringer og konkrete retningslinjer for utredningene. I tillegg er konsekvensutredningene ment å ta opp mot to år.¹⁰² Derfor er det naturlig at kravene til konsekvensutredningene er omfattende.

4.6 Konesjonsvedtak

4.6.1 Hvilke vilkår kan og skal departementet sette til konsesjonsvedtak?

Når departementet til slutt fatter vedtak om konsesjon, er det en frist på to år på å sende inn søknad om godkjenning av detaljplan til NVE. Detaljplanen skal redegjøre for sikkerhet, tekniske og miljømessige forhold, samt utfylle konsesjonen på andre punkter,¹⁰³ og må være godkjent før utbyggingen kan starte.¹⁰⁴

Blir detaljplanen godkjent, har aktøren tre år på å sette anlegg i drift for å begynne energiproduksjonen. Når anlegget er satt i drift, varer konsesjonen inntil 30 år, med mulighet for forlengelse.¹⁰⁵

Vedtak om konsesjon treffes etter havenergiloven §§ 3-1 og 3-2. Departementet har hjemmel til å gi nærmere vilkår for konsesjoner og detaljplaner etter § 3-4. Etter denne bestemmelsen

¹⁰² Havenergilovforskriften § 2d tredje ledd.

¹⁰³ Havenergiloven § 3-1 annet ledd.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Havenergiloven § 3-5 annet ledd.

kan det gis forskrift med vilkår om blant annet «tiltak for å unngå eller avgrense skade eller ulempe for [...] annen arealbruk» (punkt 5) og «omsyn til andre næringsinteresser» (punkt 8). Bestemmelsen er vid, og setter ikke grenser for hvilke næringsinteresser det kan settes vilkår for å ta hensyn til. Eksempelene i forarbeidene er fiskeri, skipsfart og petroleumsvirksomhet, men dette er heller ikke en uttømmende liste.¹⁰⁶

I tillegg til forskrifter, kan departementet fastsette ytterligere vilkår dersom «omsyn til allmenne eller private interesser krev det» etter bestemmelsens tredje ledd. Ordlyden viser at departementet har mulighet til å ikke bare regulere konsesjoner generelt, men også hver enkelt konsesjon, dersom det er behov for det.

Det settes ingen grense for hva de eventuelle ytterligere vilkårene skal rette seg mot. Det er imidlertid naturlig at vilkårene som settes av departementet knytter seg til de negative virkningene som fremgår av konsekvensutredningen.

På den måten kan antatt påvirkning på andre næringer reguleres konkret i den enkelte konsesjon. På dette punktet i prosessen er det altså mange muligheter for å regulere sameksistens. Hvor strenge vilkår som settes, vil imidlertid komme an på hvordan departementet mener interessene bør vektlegges. Her gir det en indikator på interesseavveiningen at det ligger til grunn for havenergilooven at etablering av energianlegg vil gå på bekostning av fiskeri og andre næringer.¹⁰⁷ Selv om det er mulighet for å bøte på noen av problemene som kan oppstå med vilkår, er det tross alt uunngåelig at havvind vil legge visse begrensninger på annen aktivitet.

Etter § 8 annet ledd «skal» det også stilles vilkår for å unngå eller avgrense «vesentlige negative verknadar for miljø og samfunn». Ordlyden «vesentlige negative verknadar» viser at det kun er de kvalifiserte negative konsekvensene som skal forsøkes reguleres gjennom slike vilkår. Ut over dette er det svært vidt hvilke konsekvenser som omfattes; de fleste konsekvenser kan omfattes av «miljø og samfunn». Vilråene som settes kan dermed for eksempel settes for å motvirke de negative konsekvensene energianlegget vil ha for andre aktører.

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 107 (2008–2009) punkt. 14.1, kap. 3.

¹⁰⁷ Se Ot.prp. nr. 107 (2008-2009) punkt 5.4.4.

Ordlyden skiller seg fra de allerede nevnte adgangene departementet har til å sette vilkår, ved at det her er et «skal»-krav. I utgangspunktet tilsier denne ordlyden at departementet alltid skal sette slike vilkår, heller enn at de kun har mulighet til å gjøre det.

Ser man bestemmelsen sin i helhet, kan ordlyden også forstås som at dersom det er grunn til å tro at det vil oppstå «vesentlige negative verknader for miljø og samfunn», skal departementet sette vilkår. En slik forståelse er kanskje mer nærliggende å legge til grunn; dersom det fremgår risiko for slike virkninger av konsekvensutredningen, skal departementet sette vilkår for å bøte på dette. Dersom det ikke foreligger noen risiko for slike kvalifiserte virkninger, er det heller ikke naturlig å sette vilkår for å bøte på ikke-eksisterende problemer.

4.6.2 Klagemulighet og søksmålsadgang ved konsesjonsvedtak

Vedtaket om konsesjon avgjør om en aktør får tillatelse til å bygge og drive havvindpark. Det er derfor klart at vedtaket er bestemmende for rettigheter eller plikter til bestemte personer, og dermed er et enkeltvedtak.¹⁰⁸ Vedtaket kan påklages av parter og de med rettslig klageinteresse.¹⁰⁹ Dersom for eksempel et fiskeri er uenige i lokasjon eller planlagt drift, eller mener konsesjonen ikke er tilstrekkelig utredet, kan det være aktuelt å klage. Tilsvarende gjelder for en interesseorganisasjon som skal beskytte medlemmenes interesser, når det er naturlig og rimelig at de har klageadgang.¹¹⁰

Dersom klagen ikke fører frem, eller det ikke er nødvendig å uttømme klagemulighetene, er neste steg å ta saken til domstolen. Hvem som kan saksøke fremgår av tvl. §§ 1-3 og 1-4, og er sammenfallende med klagerett.¹¹¹ Kan saken tas til retten, avhenger hva som kan prøves av domstolen av om den aktuelle bestemmelsen er underlagt forvaltningskjønn.¹¹²

Domstolen kan alltid overprøve forvaltningens tolkning av ord og uttrykk. Subsumsjonen, altså hvordan lovtolkningen anvendes på faktum i den konkrete sak, er i utgangspunktet også gjenstand for overprøving av domstolen.¹¹³ Unntak fra slik overprøvingsadgang må begrunnes.¹¹⁴ I slike tilfeller vil subsumsjonen være opp til forvaltningens egen vurdering, innenfor et visst spillerom, og kan ikke overprøves av domstolen.¹¹⁵ Dette i motsetning til

¹⁰⁸ Se oppgavens punkt 3.4 med videre henvisninger.

¹⁰⁹ Se oppgavens punkt 4.3.2 med videre henvisninger.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Nisja og Reusch (2009) s. 254-263.

¹¹³ Smith og Eckhoff (2022) s. 393.

¹¹⁴ Rt. 1995 s. 1427 A s. 1433.

¹¹⁵ Bernt og Rasmussen (2010) s. 49.

klagebehandling, hvor alle sider av saken kan prøves av klageinstansen.¹¹⁶ Begrunnelsen for dette er at domstolen ofte ikke sitter på den samme ekspertisen som forvaltningen innenfor det gitte området, og derfor ikke vil ha grunnlag til å foreta de samme vurderingene.¹¹⁷

I et tilfelle hvor en berørt part, for eksempel et fiskeri, er av den oppfatning at konsesjonsvedtaket er ugyldig som følge av utilstrekkelige eller feilaktige vurderinger i konsekvensutredningen, er det primært aktuelt å se på om det foreligger brudd på havenergilovforskriftens § 6, som angir kravene til konsekvensutredningen aktøren for havvind skal foreta. Grunnen til dette er at bestemmelsen er grunnlaget for konsekvensutredningen, som i neste steg er det konsesjonsvedtaket bygger på. Situasjonen vil typisk enten være at konsekvensutredningene avklarer arealkonflikter som ikke tas hensyn til i konsesjonsvedtaket, eller at de ikke avklarer arealkonflikter som burde vært vurdert. Det kan også være aktuelt å ta selve konsesjonsvedtaket til domstolen, men dette vil være en konkret vurdering som ikke kan avklares på generelt grunnlag.

Avgjørende for domstolens overprøving blir derfor om havenergilovforskriftens § 6 er underlagt forvaltningsskjønn. Startpunktet for vurderingen er bestemmelsens ordlyd, men også øvrige rettskilder kan gi tolkningsbidrag.¹¹⁸

For tolkning av ordlyden i havenergilovforskriften § 6, se oppgavens punkt 4.5. I bestemmelsens tredje ledd angis en rekke minstekrav til innholdet i konsekvensutredningen. Hvorvidt de ulike punktene er omtalt i utredningen, er ikke utpreget skjønnsmessig; enten vil punktene være tatt med i utredningen, eller så vil de ikke være nevnt. Det er derfor ikke grunn til å gjøre unntak fra hovedregelen om domstolsprøving på dette punktet.

Etter § 6 fjerde ledd skal konsekvensutredningen gi en «spesifisert skildring av og vurdering av virkningen energianlegget kan ha for miljø og samfunn», herunder «fiskerinæring og anna næringsverksamd» (bokstav e) og «forsvarsinteresser og skipstrafikk» (bokstav h). Det er altså et krav om skildringer, og at disse er spesifiserte. Om slike skildringer er tilstrekkelig spesifisert kan være vanskelig for en domstol uten spisskompetanse å avgjøre. Høyesterett har flere ganger lagt til grunn at avgjørelser av faglig eller politisk art kan trekke i retning av forvaltningsskjønn.¹¹⁹ I Rt. 2009 s. 661 A uttalte Høyesterett at innholdet i

¹¹⁶ Forvaltningsloven § 34 annet ledd.

¹¹⁷ Bernt og Rasmussen (2010) s. 49.

¹¹⁸ Smith og Eckhoff (2022) s. 391.

¹¹⁹ Se bla. Rt. 2012 s. 18 A avsnitt 41.

utredningsprogrammet i stor grad er et faglig-politisk skjønn hos ansvarlig myndighet, og at det ikke er opp til domstolen å sette seg inn i hva som er den optimale utredningsplanen.¹²⁰

Vurderingen av om innholdet i konsekvensutredningen er tilstrekkelig spesifisert vil i stor grad bestå av faglige aspekter, i likhet med hva som var optimal utredningsplan i nevnte dom. Hva som bør spesifiseres, og i hvilken grad, vil i stor grad variere fra område til område, og bero på detaljert fagkunnskap om både innretninger og område. På den måten bærer bestemmelsen preg av å inneha faglige vurderinger, som trekker i retning av at domstolen ikke skal kunne overprøve vurderingene.

Rettsikkerhetshensyn står sentralt i avveiningen av om domstolen kan overprøve alle sider av saken. Et eksempel på dette er i Rt. 2005 s. 117 A, hvor Høyesterett vurderte adgangen til å overprøve tollvesenets skjønn i tolloven § 37.¹²¹ Bestemmelsen i tolloven tilsa i utgangspunktet at vurderingen var opp til forvaltningen. Likevel la Høyesterett til grunn at rettsikkerhetsbetraktninger tilsa at de likevel var nødt til å overprøve avgjørelsen. Når det er av særlig viktighet for rettsikkerheten strekker altså adgangen til overprøving seg videre.¹²²

Formålet med de nevnte kravene i § 6 er å se hvilke konsekvenser som kan oppstå for andre næringer. Dersom dette ikke er tilstrekkelig utredet, vil konsesjonen kunne bli gitt på feilaktig eller mangelfullt grunnlag. Dette kan få store konsekvenser for fiskeri – for eksempel om påvirkning på et sentralt gytefelt er mer omfattende enn det som legges til grunn i utredningen. Dersom man ikke får mulighet til å la retten overprøve alle sider av saken, vil fiskeriene eller andre berørte næringer stå med svært svakt vern i møte med havvindparker. Den store betydningen slike vedtak kan få for berørte næringer gjør at rettsikkerhetshensyn tilsier at domstolene bør kunne overprøve alle sider av saken.

Til tross for at avgjørelsene delvis inneholder faglige vurderinger, gjør rettsikkerhetshensynet seg gjeldende i så stor grad at domstolen bør kunne overprøve om innholdet i konsekvensutredninger er tilstrekkelig spesifisert etter havenergilovforskriftens § 6. Dette medfører at både vurderingen av om minstekravene er oppfylt, og de mer skjønsmessig vurderingene etter § 6, kan overprøves av domstolen. Mulighet for full overprøving betyr imidlertid ikke at det *må* overprøves.¹²³

¹²⁰ Rt. 2009 s. 661 A avsnitt 73.

¹²¹ Lov 10. juni 1966 nr. 5 om toll (tolloven – toll.) (opphøvet).

¹²² Smith og Eckhoff (2022) s. 405.

¹²³ Ibid. s. 404–405

5. Driftsfasen

5.1 Innledning

I kapittel 5 vurderes hvilke krav som stilles til sameksistens i driftsfasen av havvindanlegg, når anlegget er etablert. På dette punktet er det visse ulikheter mellom regelverket knyttet til petroleumsnæringen, og regelverket knyttet til havvind. Siden regelverket for petroleum er mer detaljert, vil det trekkes linjer dit for sammenligning.

Når havvindparken er etablert, vil det kunne oppstå arealkonflikt på ulike måter. Selve vindturbinene vil klart nok oppta areal som ikke kan brukes av andre. I tillegg kan såkalte sikkerhetssoner skape arealkonflikt med andre næringer. Dette er aktuelt både i petroleumsnæringen og havenerginæringen.

Kapittel 5 vil derfor innledningsvis se på reguleringen av sikkerhetssoner i henholdsvis petroleumsløven (punkt 5.2.1) og havenergiløven (punkt 5.2.2), for å vurdere hvor omfattende sikkerhetssonene kan eller skal være. Da situasjonen rundt sikkerhetssoner er grundigere regulert i petroleumsnæringen, vil dette presenteres først. Videre vil det gis en kort gjennomgang av erstatningsmuligheter for berørte næringer ved beslagleggelse av areal (punkt 5.3). Til slutt vil det trekkes linjer til reguleringen av sameksistens i petroleumsløven § 3-12 (punkt 5.4) og adgangen til å ta krav etter denne bestemmelsen til domstolen (punkt 5.4.1), for å vise en tydelig forskjell i reguleringen av sameksistens i de to næringene.

5.2 Sikkerhetssoner

5.2.1 Sikkerhetssoner rundt innretninger knyttet til petroleumsnæringen

Det følger av petroleumsløven § 9-4 første ledd første setning at det «skal være en sikkerhetssone» «rundt og over innretninger», med mindre annet er bestemt av departementet.

Begrepet «sikkerhetssone» er definert i rammeforskriften § 6 bokstav i.¹²⁴ Etter denne bestemmelsen er sikkerhetssonen «et geografisk avgrenset område ved innretning til havs med forbud mot eller begrensninger med hensyn til opphold, gjennomfart eller operasjoner av uvedkommende fartøy, det vil si fartøy som ikke inngår i rettighetshaverens petroleumsvirksomhet eller som ikke er gitt full eller begrenset adgang av myndigheter eller rettighetshavere, deriblant også luftfartøy».

¹²⁴ Forskrift 12. februar 2010 nr. 158 Forskrift om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten og på enkelte landanlegg (rammeforskriften).

Videre fremgår det av samme bokstav at med mindre kongen bestemmer noe annet, «strekker sonen seg fra havbunnen til maksimalt 500 meter over høyeste punkt på en innretning i vertikalplanet. Horisontalt strekker sonen seg 500 meter ut fra innretningens ytterpunkter, der denne til enhver tid befinner seg».

Hvordan den horisontale linjen skal trekkes opp vil variere utfra hva som er innretningens ytterpunkt, og sjelden være et problem å avklare da sonen måles fra ytterpunktet og 500 meter horisontalt.

Den vertikale linjen skal trekkes «fra havbunnen». Ordlyden angir høyden på den vertikale avgrensningen, men ikke hvor denne høyden skal måles fra. Her må ordlyden tolkes i lys av formålet med sikkerhetssonen, som er nettopp det navnet tilsier; sikkerhet. Sonen er ment å sikre installasjonene mot kollisjoner, samt å beskytte andre på sjøen mot farene som følger med slike installasjoner.¹²⁵ Det er mange deler ved plattformene som befinner seg under vann, som skaper like mye risiko som installasjonene man kan se over vann. Ofte vil det også være vanskeligere å få oversikt under vann for andre fartøy. Det er derfor ikke naturlig å legge til grunn en mindre sikkerhetssone over vann enn under vann. Sikkerhetssonens vertikale linjer strekker seg derfor fra endene i de horisontale linjene, slik at det dannes en kube rundt innretningen.

Utgangspunktet er altså en sikkerhetssone på 500 meter, både vertikalt og horisontalt, rundt petroleumsinnetninger. Dette er en omfattende, men klar avgrensning av arealet, som også som hovedregel avskjærer rettigheter for andre næringer med interesser i de samme områdene ved at de ikke kan oppholde seg eller kjøre gjennom sonen. Unntaket er dersom rettighetshaver selv, eller myndighetene, gir adgang.

Sikkerhetssonen innebærer at «[u]vedkommende fartøy, luftputefartøy, fiskeredskaper eller andre gjenstander» ikke kan befinne seg innenfor sonen, jf. § 9-4 femte ledd. Departementet kan imidlertid gi unntak for fiske, dersom det kan gjennomføres i sonen «uten å true sikkerheten eller hindre utøvelsen av petroleumsvirksomheten».

En naturlig språklig forståelse av «[u]vedkommende» tilsier de som ikke har rett til å være i området. Uvedkommende vil i dette tilfellet være andre enn de som har konsesjon til å drive petroleumsvirksomhet på det aktuelle området, og de som opererer i området på oppdrag for konsesjonshaver. Dette underbygges av departementets mulighet til å gi unntak for fiske i

¹²⁵ LH-2018-39875-2 under «Lagmannsretten bemerker:».

visse tilfeller, som viser at fiskeriene i utgangspunktet er avskjært fra å utføre sine aktiviteter i området. Det er lagt til grunn i teorien at bestemmelsen kun er en hjemmel til departementet for å tillate fiske i enkelte tilfeller, og ikke en rett til fiske på generelt grunnlag.¹²⁶

5.2.2 Sikkerhetssoner rundt innretninger knyttet til havvindnæringen

Reguleringen av sikkerhetssoner rundt energianlegg til havs ligner mye på reguleringen etter petroleumsloven. Etter havenergiloven § 5-2 kan departementet gi forskrift om sikkerhetssoner i og rundt energianlegg omfattet av loven. Hjemmelen gir både kompetanse til å gi generelle forskrifter som retter seg mot alle vindkraftanlegg, og mer spesifikke forskrifter som knytter seg til ett bestemt anlegg. Dette er gjennomført i forskrift om merking av innretning for fornybar energiproduksjon.¹²⁷

Forskriften gjelder for «innretning av fornybar energiproduksjon som befinner seg over eller under havoverflaten, og som utgjør et hinder for fartøy», jf. § 1. Dette omfatter klart nok havvindparker, som både skal produsere fornybar energi, befinner seg både over og under havoverflaten, og er i veien for andre fartøy. Sikkerhetssoner reguleres i § 4, som gir Kystverket myndighet til å etablere sikkerhetssone i tilknytning til innretningen, jf. første ledd. I annet ledd gis eksempler på hvilke innskrenkninger sonen kan gi på øvrig aktivitet; «forbud mot ferdsel for bestemte grupper av fartøy, ankringsforbud, forbud mot fiske eller lignende». Videre fremgår det av bestemmelsens tredje ledd at sikkerhetssonen kan ha en utstrekning på «inntil 500 meter fra innredningens ytterkanter».

Adgangen til å opprette sikkerhetssoner er altså liknende både ved oljeplattformer og havvindparker. Det er imidlertid visse forskjeller. For det første er ikke begrepet «sikkerhetssone» definert i forskrift om merking av innretning for fornybar energiproduksjon. Dette kan tyde på at vedtak om hver enkelt sikkerhetssone vil variere, noe som i større grad åpner for tilpasning etter forholdene enn det som er mulig etter rammeforskriften.

For det andre «skal» det opprettes sikkerhetssone etter petroleumsloven. Etter forskrift om merking av innretning for fornybar energiproduksjon, «kan» det etableres en sikkerhetssone for å ivareta sikkerheten. Det er altså ikke et krav om å etablere en slik sone.

I tillegg «kan» det ilegges restriksjoner på annen bruk av farvannet ved sikkerhetssoner tilknyttet havvind. En naturlig forståelse av dette er at det er mulighet for å ilegge

¹²⁶ Alvik (2023).

¹²⁷ Forskrift 15. september 2016 nr. 1066 om merking av og etablering av sikkerhetssoner tilknyttet innretning for fornybar energiproduksjon (forskrift om merking av innretning for fornybar energiproduksjon).

restriksjoner, men at det ikke er et absolutt krav om det. På den måten kan det for eksempel åpnes for gjennomfart eller fiske i sikkerhetssonen, uten at det settes noen terskel for hva som skal til for dette i bestemmelsen. Ordlyden av forskriftens § 4 sammenlignet med tilsvarende bestemmelser i petroleumsloven tilsier at det skal mindre til for å tillate annen aktivitet i sikkerhetssonen for havvindinnretninger enn for petroleumsinnretninger. Sammenlignet med petroleumsinnretninger utgjør altså sikkerhetssonen rundt havvindparker i utgangspunktet en mindre begrensning i andre næringers rettigheter i samme område.

Ulikhetene i hvor omfattende sikkerhetssonene er kan begrunnes i risikovurderinger. Innretninger og aktivitet knyttet til petroleumsnæringen utgjør større fare for lekkasje, forurensning og eksplosjoner.¹²⁸ Siden dette kan få konsekvenser langt utover skade på selve innretningene, er det særlig viktig å unngå kollisjoner og lignende. Utover at kollisjoner kan gjøre skade på innretninger og lignende i havvindparker, er det ikke den samme risikoen for slike omfattende skader i denne næringen.

Selv om sonene rundt havvindparkene kan være mindre inngripende enn i petroleumsnæringen, vil de uansett kunne sette grenser for berørte aktørers bruk av arealene. Ut over dette er det begrenset regulering av arealkonflikt fra anlegget er installert regulert i havenergiloven. Oppgaven vil i det videre se hvilke rettigheter loven gir fiskeri og andre berørte næringer har når anlegget med tilhørende sikkerhetssone er etablert.

5.3 Erstatning for beslaglagt areal

Når søknadsprosessen er gjennomført, og det er gitt konsesjon, kan rettighetshaver etter hvert begynne etablering og drift av havvindparken. En berørt aktør, for eksempel et fiskeri, kan være av den oppfatning at deres interesser ikke er tilstrekkelig hensyntatt i prosessen, og mene at driften påvirker deres mulighet til å utføre fiske i for stor grad. I slike tilfeller har man i dag etter havenergiloven visse sikkerhetsmekanismer i form av erstatningsregler, som i stor grad følger samme modell som erstatningsreglene for fiskere i petroleumslovens kapittel 8.

Etter havenergiloven § 9-2 kan fiskere få erstatning fra staten dersom energianlegget «heilt eller delvis legg beslag på eit fiskefelt», og fisket blir «gjort umogleg eller vesentleg vanskelegare» som følge av dette. Erstatningen kan etter annet ledd gis som engangssum, eller som faste årlige summer.

¹²⁸ Petroleumstilsynet (2023).

Bestemmelsen gjør seg altså gjeldende i de tilfellene et energianlegg «heilt eller delvis legg beslag på fiskefelt». En naturlig språklig forståelse av «legg beslag på fiskefelt» tilsier at energianlegget har innretninger eller utfører annen bruk på samme areal som fiskefeltet. Videre er det ikke et krav om total beslagleggelse; det kan også kreves erstatning om kun deler av fiskefeltet legges beslag på. Det er dermed tilstrekkelig at en havvindpark bruker areal som omfattes av et fiskefelt for å være innenfor bestemmelsens virkeområde.

Det er imidlertid ikke ethvert beslag som omfattes; fisket må bli «gjort umogleg eller vesentleg vaskelegare» å utøve som følge av beslagleggelsen av arealet – altså er det et hindringskrav. Ordlyden oppsetter en høy terskel, slik at det skal omfattende påvirkning til før driften er tilstrekkelig forhindret.

Videre er hovedregelen at tap som har oppstått mer enn 7 år etter beslagleggelsen, normalt ikke kan kreves erstattet.¹²⁹ Tilsvarende begrensning finner man i petroleumsloven.¹³⁰ Det stilles altså krav til at fiskeren som har fått fiskefeltet beslaglagt må tilpasse seg situasjonen innen 7 år.

Det er altså en form for sikkerhetsmekanisme for fiskeriene, som gjør at tilstrekkelig negativ påvirkning på fiskeri gir rett på erstatning i en avgrenset tidsperiode etter beslagleggelsen. Dermed vil ikke fiskeriene stå helt på bar bakke. Likevel er det uansett inngripende å ikke få drive som man ønsker, eller ikke få drive i det hele tatt. I tillegg gjør den høye terskelen at fiskeriene kan havne i et mellomsjikt der aktiviteten blir negativt berørt av energianlegget, men ikke i tilstrekkelig grad til å kunne kreve erstatning.

Oppsummert er det kun sikkerhetssonen som angir en konkret terskel for i hvilken utstrekning konsesjonshaver for havvind må tåle andre næringer. Ut over dette har ikke havenergiloven eller tilhørende forskrift materielle bestemmelser som regulerer forholdet mellom aktøren for havvind og berørte næringer, med unntak av en sikkerhetsventil for erstatning for fiskere. Andre berørte næringer har ikke et tilsvarende vern etter havenergiloven. Dette kan begrunnes i at fiskeri er en av næringene som er mest utsatt for påvirkning fra havvindparker, og som kan være vanskelig å tilpasse, til sammenligning med for eksempel å endre kjørerute for transportskip. Sett bort fra erstatningsmuligheten, kan det derfor være vanskelig å føre søksmål på dette punktet, i mangel på bestemmelser som etablerer materielle rettigheter.

¹²⁹ Havenergiloven § 9-2 annet ledd.

¹³⁰ Petroleumsloven § 8-2 annet ledd.

5.4 Petroleumsloven § 3-12

5.4.1 Hvilke krav stilles til sameksistens i petroleumsloven § 3-12?

I motsetning til havenergilovent, har petroleumsloven en bestemmelse som regulerer sameksistens når anlegget er etablert; petroleumsloven § 3-12. Etter bestemmelsens første ledd «[kan ikke] rettighetshaver [...] motsette seg at andre legger rørledning, kabel eller ledning av annen art eller plasserer andre innretninger på, i eller over området som omfattes av utvinningstillatelsen. Slike innretninger må ikke volde urimelig ulempe for rettighetshaver». Sammenhengen i regelverket tilsier at bestemmelsen gjelder i området for utvinningstillatelse som ikke er dekket av sikkerhetssonen.

Hva som menes med «innretninger» defineres i utgangspunktet i § 1-6 bokstav d, og omfatter «installasjon, anlegg og annet utstyr for petroleumsvirksomhet, likevel ikke forsynings- og hjelpeskip eller skip som transporterer petroleum i bulk. Innretning omfatter også rørledning og kabel når ikke annet er bestemt». Definisjonen avgrenser dermed forståelsen av begrepet til kun å gjelde petroleumsrelatert utstyr, og er på den måten en tydelig innskrenkning av den alminnelige forståelsen av begrepet. Det følger imidlertid av forarbeidene at «innretninger» i § 3-12 skal forstås videre; det skal også omfatte innretninger som brukes i andre virksomheter. Dette vil for eksempel gjelde innretninger som brukes for undersøkelse av områder eller utnyttelse av andre naturforekomster.¹³¹ Uttalelsen i forarbeidene medfører at § 3-12 ikke bare regulerer i hvor stor grad rettighetshaver må tåle andre aktører i samme bransje, men også aktører i andre næringer. Eksempler på dette kan blant annet være utnyttelse av havvind, bølgekraft, havbunnsmineraler og solceller til havs. Fiskebåter og andre fartøy vil imidlertid ikke omfattes, da det ikke er innretninger, installasjoner eller lignende.

I hvor stor grad petroleumsnæringen må tåle andre næringers bruk, begrenses ved at innretningene ikke skal volde «urimelig ulempe» for rettighetshaveren etter petroleumsloven. Ordlyden av «ulempe» tilsier at det må skje en innvirkning av negativ art. Den aktuelle innvirkningen må imidlertid være av kvalifisert art, jf. «urimelig». Det er dermed en høy terskel for hvilke negative innvirkninger som er tilstrekkelig alvorlige til at bestemmelsen kan påberopes. Videre indikerer vilkåret om urimelighet at det skal foretas en forholdsmessighetsvurdering, hvor fordeler og ulemper veies opp mot hverandre. En ulempe med negative konsekvenser kan være rimelig dersom det er tilstrekkelige positive følger ved situasjonen. Denne tolkningen underbygges av forarbeidene til tilsvarende vilkår i

¹³¹ Ot.prp. nr. 72 (1982-1983) kap. III under underoverskriften «Til § 18 Rett for andre til å plassere innretninger».

petroleumsloven § 3-13, hvor det påpekes at fordeler og ulemper må måles opp mot hverandre. Det understrekes også at en ulempe kan være vesentlig uten å være urimelig, og motsatt.¹³² Selv om uttalelsene retter seg mot en annen bestemmelse, gir det tolkningsbidrag når det er samme ordlyd, i samme kapittel i loven.

Videre er det naturlig å se forholdsmessighetsvurderingen opp mot formålet med petroleumsloven for å avklare hvilke hensyn som er relevante. I tillegg til at «annen virksomhet» skal tas nødvendig hensyn til, skal utnyttningen av petroleumsressursene komme «hele det norske samfunn til gode».¹³³ Dette tilsier at vurderingen ikke bare skal knytte seg til hva som vil være fordelaktig for de ulike aktørene, men også for samfunnet for øvrig.

Vilkåret om urimelig ulempe betyr altså at innretningen må ha negativ innvirkning på rettighetshaveren, og innvirkningen må være av kvalifisert art. For å nå terskelen må imidlertid tapet være av et visst omfang, noe som gjør at ulempen aktøren opplever, ikke nødvendigvis er urimelig. Man kan altså ikke kreve optimale forhold eller enerett på området.

Petroleumsloven gir altså rett til andre aktører å drive sine næringer i samme område. De kan til en viss grad kreve at rettighetshaveren tilpasser seg slik at det tilrettelegges for sameksistens. Rettighetshaver i petroleumsnæringen har dermed rett på arealet, men ikke en suveren enerett – heller en fortrinnsrett som krever tilpasning til andre der det er mulig, og ikke for krevende.

5.4.2 Prøving i domstolene

Muligheten for en annen aktør til å legge rørledninger eller lignende i området for konsesjon etter petroleumsloven vil følge av et vedtak fattet av forvaltningen, for eksempel konsesjon til havvind. Siden konsesjonen er et enkeltvedtak fattet av forvaltningen, jf. oppgavens punkt 4.5.3, er dette et vedtak som kan påklages av parter og de med rettslig klageinteresse.

Klageinstansen kan da prøve alle sider av saken.¹³⁴

Dersom det for eksempel fattes konsesjonsvedtak for havvind i et område som vil gå utover et selskap som driver utvinning av petroleum, er det dermed naturlig at også aktøren fra petroleumsnæringen kan påklage vedtaket. Dette tilsier at den som har tillatelse til utvinning

¹³² Ot.prp. nr. 72 (1982-1983) kap. III under underoverskriften «Til § 18 Rett for andre til å plassere innretninger».

¹³³ Petroleumsloven § 1-2 annet ledd.

¹³⁴ Forvaltningsloven § 34 annet ledd.

av petroleum kan klage på vedtaket dersom de mener det er i strid med § 3-12, jf. drøftelsen om klagerett og rettslig interesse i oppgavens punkt 4.3.2.

Sakene kan tas til domstolene der klagemulighetene i forvaltningen er uttømt, eller dersom det er adgang til direkte domstolsbehandling. Hvem som kan saksøke fremgår av tvl. §§ 1-3 og 1-4, og er som nevnt sammenfallende med klagerett. Dersom det tas ut søksmål for ugyldig vedtak som følge av brudd på petroleumsloven § 3-12, har domstolen uansett anledning til å overprøve lovanvendelsen i vedtaket. Om de kan overprøve selve subsumsjonen, avhenger av om det aktuelle vilkåret er underlagt forvaltningsskjønn eller rettsanvendelsesskjønn.¹³⁵

Som nevnt i oppgavens punkt 4.5.1, er utgangspunktet at både lovtolkning og subsumsjon kan overprøves av domstolen, og unntak fra dette må begrunnes.

Når det gjelder vilkåret «urimelig ulempe» i petroleumsloven § 3-12, er ordlyden svært skjønnsmessig. Selv om det kan være enkelt å avklare om noe er en ulempe for rettighetshaveren etter petroleumsloven, må det vurderes skjønnsmessig om terskelen for hva som er å anse som urimelig er overtrådt. Det skjønnsmessige preget i vilkåret trekker i retning av at det bør være underlagt forvaltningens skjønn å avgjøre.

Forarbeidene til bestemmelsen i petroleumsloven gir begrenset veiledning på grensedragningen. Det blir ikke gitt noen direkte uttalelser om domstolsprøving, og hva vurderingen skal ta utgangspunkt i blir heller ikke nevnt.

Hvordan disse vurderingene skal foretas, vil også bære preg av fagkunnskap i form av forståelse for innretninger og deres funksjoner. Domstolene skal være tilbakeholdne med å overprøve faglige vurderinger.¹³⁶ Her kan man se til formålsbestemmelsen i petroleumsloven § 1-2 for veiledning. Etter annet ledd skal petroleumsressursene forvaltes i et langsiktig perspektiv, slik at de kommer hele det norske samfunnet til gode. I tillegg skal det tas nødvendig hensyn til annen virksomhet. Vurderingen av hva som kommer samfunnet til gode, og hva som er nødvendig for å ta hensyn til andre næringer, har betydning for hvordan man skal forstå vilkåret «urimelig ulempe». Slike vurderinger vil delvis bære preg av å være både faglige og politiske, da hva som anses urimelig vil avhenge av i hvilken grad samfunnet vil tjene på de nye innretningene.

¹³⁵ Nisja og Reusch (2009) s. 254-263.

¹³⁶ Se oppgavens punkt 4.5.3 med videre henvisninger.

Videre er rettssikkerhetshensyn et viktig perspektiv i avveiningen mellom rettsanvendelsesskjønn og forvaltningsskjønn.¹³⁷ Vurderingen i § 3-12 har betydning for partenes rettsstilling; dersom man går langt i å tillate innretninger som medfører økonomiske ulemper for den allerede etablerte aktøren, og vedkommende ikke har rett på erstatning, er det denne aktøren som blir sittende med den økonomiske byrden. Når aktøren har etablert rettighet, er det grunn til å regne med at tillatelsen i stor grad vil fortsette på samme vilkår frem til den utgår. Dermed har avveiningen etter § 3-12 potensielt stor betydning for aktørenes rettsstilling. Dette trekker i retning av at domstolen bør kunne overprøve vedtakene.

På tross av at vurderingen i § 3-12 bærer preg av å være fagskjønn, vil det potensielt være av så stor viktighet for rettsstillingen til aktørene at det er nødvendig med mulighet for overprøving i domstolene.

Oppsummert har petroleumsloven, i motsetning til havenergilovent, en bestemmelse som setter en terskel for hvilken grad næringene må tåle hverandres bruk av arealene. Dermed settes ikke bare prosessuelle, men også materielle grenser for hva forvaltningen kan godta.

6. Avsluttende bemerkninger

6.1 Innledning

Gjennom denne oppgaven er det vist at konsesjonsmyndighetene og rettighetshaver etter havenergilovent skal vurdere konsekvensene havvindparken vil ha overfor andre næringer på flere punkter i prosessen for havvind. Det er imidlertid ikke fastsatt hvilken aktørs aktivitet som skal få prioritet, og på hvilke vilkår. I dette kapitlet vil jeg se på noen elementer som er av betydning ved en eventuell utforming av en bestemmelse som regulerer sameksistens. Denne delen av oppgaven vil ikke ta i bruk juridisk metode, og det vil heller ikke foretas en full analyse – kun enkelte synspunkter i lys av det som er drøftet gjennom oppgaven.

6.2 Behov for en generell bestemmelse om sameksistens?

Selv om hensynet til andre næringer skal vurderes på mange punkter i prosessen, fastsettes aldri noen terskel for prioriteringen av de ulike interessene. Dette gir på den ene siden rom for tilpasning til den konkrete sak, og er på den måten en pragmatisk løsning. Samtidig avhenger prioriteringen av interessene da av det politiske bildet; i hvilken grad fornybar energi skal

¹³⁷ Rt. 2007 s. 257 A avsnitt 44.

prioriteres over andre næringer vil avhenge av hvem som setter vilkårene til hver enkelt konsesjonsprosess. Det er uvisst i hvilken grad fiske vil være forenelig med havvind generelt, og det ligger uansett som en forutsetning bak havenergiloven at energiproduksjon til havs vil gå på bekostning av andre næringer, og at dette til en viss grad må tåles av de som blir berørt.¹³⁸

Samlet sett fremstår rettighetene til berørte næringer som begrenset i møte med aktører for havvind. Det vil ofte være anledning til å klage på vedtak som fattes, og eventuelt gå til søksmål mot den gitte konsesjonen. Søksmål vil imidlertid primært knytte seg til prosessuelle feil ved for eksempel at hensynet ikke er vurdert, fordi det ikke er satt materielle grenser for arealbruken næringene mellom.

På den ene siden er det positivt med begrenset adgang til å få prøvd vedtak gjennom klage og domstolskontroll, av hensyn til effektivitet. Norge har et stort behov for fornybar energi, og det trengs rask utbygging for å nå klimamålene. Dersom mange ulike aktører har mulighet til å klage i alle ledd i prosessen vil det stagnere saksgangen betraktelig, og kan medføre at etableringen av anlegg unødig forsinkes. På den annen side medfører det at berørte aktørers interesser kan overkjøres i relativt stor grad. Når det er få muligheter til å angripe vedtak tidlig i prosessen, gjør det også at konsekvensene kan bli større og vanskeligere å forhindre.

I mangel på generelle reguleringer, kan man i teorien risikere at det vil være nok at konsesjonsmyndighetene og aktøren som søker konsesjon etter havenergiloven vurderer konsekvenser for berørte næringer, men velger å se bort fra disse synspunktene i beslutningene om plassering og utbygging. Siden man har begrensede muligheter for påvirkning utenom høringssvar, kan altså rettighetene avskjæres. I ytterste konsekvens kan det for eksempel bety at det blir gitt konsesjon for energiproduksjon midt i et viktig gyte- eller fiskefelt. Rettssikkerhetshensyn tilsier derfor at det bør komme en form for rettighetsregulerende bestemmelse.

Selv om havenergiloven med tilhørende forarbeider viser at andre næringer til en viss grad vil nedprioriteres, og det derfor ikke nødvendigvis er aktuelt å gi disse et sterkere vern, er det uansett behov for en regulering for å sikre forutberegnelighet for alle involverte. Ved å fastsette en form for tålegrense næringene imellom, vil det være enklere å forutse egen rettsstilling for begge sider i konflikten.

¹³⁸ Se Ot.prp. nr. 107 (2008-2009) punkt 5.4.4.

En måte å regulere sameksistens på, er å gå for en tilsvarende bestemmelse som i petroleumsloven § 3-12. Bestemmelsen gir rett for andre næringer til å sette opp innretninger og lignende så lenge dette ikke er til «urimelig ulempe» for rettighetshaver etter petroleumsloven, og det ikke krenker sikkerhetssonen.¹³⁹ Dette gir konsesjonsstyremaktene signal om hva som er utgangspunktet for vurderingen. Det vil også være lettere å gå inn i prosjekter for utbygging av havvind dersom man har tydelige rettslige rammer for rettighetene, og det er en trygghet for berørte næringer å vite hvilke rettigheter de har i møte med havvindparkene, samt å kunne ta saker til domstolen dersom det skulle være nødvendig. Problemet er imidlertid at bestemmelsen ikke omfatter arealkonflikt med fiskeri. Som vist gjennom oppgaven, er nettopp denne typen konflikt viktig å få regulert. Skal man ta inspirasjon fra petroleumsloven, bør derfor fiskeri også omfattes.

Reguleringen av sameksistens i petroleumsloven legger til rette for at andre næringer får bruke områdene til sine aktiviteter, og krever til en viss grad tilpasning næringene mellom. Den setter samtidig grenser, slik at det ikke vil bli for ubeleilig og lite lønnsomt for rettighetshaver. Den er også svært skjønnsmessig, slik at det åpnes for en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle – noe som er fordelaktig når behovene og konfliktene vil variere fra område til område. På den måten blir det ikke umulig for de ulike næringene å bedrive sine aktiviteter, samtidig som det er åpent for at andre næringer kan komme på banen etter hvert.

Selv om det er klare forskjeller i utformingen til innretningene til turbiner og oljeplattformer, er det gode sjanser for at denne ordlyden vil fungere også i havenergiloven. Bestemmelsen stiller ikke krav til hvordan de ulike innretningene skal være utformet eller på hvilken måte de skal skape problemer for rettighetshaver. Den samme formuleringen er også brukt i havbunnsmineralloven § 4-8.¹⁴⁰ At tilsvarende formulering er brukt i flere lover, tilsier at den er tilstrekkelig skjønnsmessig til å treffe og regulere mange ulike arealkonflikter, delvis uavhengig av teknologi og utvinningsmetode.

Det er også en mulighet å justere terskelen hvis man skal ta inn en generell bestemmelse som regulerer sameksistens i havenergiloven. For eksempel kan terskelen settes ned, slik andre aktørers aktivitet ikke skal være til «ulempe». Dette vil medføre at det er lite som skal til før man kan nekte andres bruk av arealet, noe som vil gi større grad av forutberegnelighet for den med konsesjon i området ved at man fjerner det mest skjønnsmessige ved vilkåret.

¹³⁹ Petroleumsloven § 3-12 første ledd.

¹⁴⁰ Lov 3. mars 2019 nr. 7 om mineralvirksomhet på kontinentalsokkelen (havbunnsmineralloven).

Selv om det per denne oppgavens dato er tale om to områder som er tiltenkt havvindparker, vil det åpnes flere områder.¹⁴¹ Å begrense mulighet for annen aktivitet i området i så stor grad medfører stor risiko for negative konsekvenser for både allerede eksisterende næringer, og fremtidige næringer. En lempet terskel vil dermed potensielt gi en unødvendig fordelaktig interesseavveining i favør av aktørene for havvind og annen energiproduksjon til havs. Dette vil kunne gå hardt utover andre næringer og arbeidsplasser, og fremstår ikke som en formålstjenlig løsning.

Terskelen for hva konsesjonshaver etter havenergiloven må tåle kan også skjerpes for å styrke rettsstillingen til berørte aktører. Dette vil være positivt for berørte næringer, som vil stå igjen med en styrket rettsstilling. Det kan imidlertid fungere hemmende for utvikling og vekst i havenergibransjen, da det vil bli en forsterket risiko for tap ved å måtte ta hensyn til andre næringer. En slik løsning vil heller ikke være formålstjenlig, all den tid det er et premiss bak havenergiloven at energiproduksjon til havs i større eller mindre grad vil gå utover andre næringer. Dette tilsier at det allerede til en viss grad er tatt en vurdering på interesseavveiningen, og at det ikke er ønskelig å styrke berørte næringers vern på en slik måte at det går ut over aktøren for havvind eller annen energiproduksjon til havs.

¹⁴¹ Norges vassdrags- og energidirektorat (2023a).

Litteraturliste

Lover og forskrifter

Lover

Forvaltningsloven	Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven – fvl.)
Havbunnsmineralloven	Lov 3. mars 2019 nr. 7 om mineralvirksomhet på kontinentalsokkelen (havbunnsmineralloven)
Havenergiloven	Lov 4. juni 2010 nr. 21 om fornybar energiproduksjon til havs (havenergiloven)
Petroleumsloven	Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven)
Tolloven	Lov 10. juni 1966 nr. 5 om toll (tolloven – toll.) (opphevet ved ny tollov 21. desember 2007 nr. 119, opphevet ved lov 11. mars 2022 nr. 9 om inn- og utførsel av varer (vareførselsloven))
Tvistemålsloven	Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangen for tvistemål (tvistemålsloven – tvml.) (opphevet ved ny tvistelov 17. juni 2005 nr. 90)
Tvisteloven	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven – tvl.)

Forskrifter

Forskrift 15. september 2016 nr. 1066 om merking av og etablering av sikkerhetssoner tilknyttet innretning for fornybar energiproduksjon (forskrift om merking av innretning for fornybar energiproduksjon)

Forskrift 12. juni 2020 nr. 1192 til havenergiloven (havenergilovforskriften)

Forskrift 12. februar 2010 nr. 158 Forskrift om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten og på enkelte landanlegg (rammeforskriften)

Forarbeider

- Innst. 176 L (2009-2010) Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om fornybar energiproduksjon til havs (havenergilova)
- Meld.St.36 (2020–2021) Energi til arbeid - langsiktig verdiskaping fra norske energiresurser
- Ot.prp. nr. 38 (1964-1965) Om lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
- Ot.prp. nr. 72 (1982-1983) Lov om petroleumsvirksomhet
- Ot.prp. nr. 107 (2008-2009) Om lov om fornybar energiproduksjon til havs (havenergilova)

Rettspraksis

Avgjørelser fra høyesterett

Rt. 1995 s. 1427 A (Naturfredningsdommen)

Rt. 2005 s. 117 A

Rt. 2007 s. 257 A (Trallfdommen)

Rt. 2009 s. 661 A (Husebyskogen)

Rt. 2012 s. 18 A (Kistefos)

HR-2021-1975-S (Fosendommen)

Avgjørelser fra underinstans

LH-2018-39875-2

Juridisk teori og lovkommentar

Juridisk teori

- Backer (2020) Backer, Inge Lorange, *Norsk sivilprosess*, 2. utgave
Universitetsforlaget 2020
- Bernt og Rasmussen (2010) Bernt, Jan Fridthjof og Rasmussen, Ørnulf, *Frihagens
forvaltningsrett*, 2. utgave, Fagbokforlaget 2010
- Smith og Eckhoff (2022) Smith, Eivind og Eckhoff, Torstein, *Forvaltningsrett*, 1. utgave,
Universitetsforlaget 2022
- Løvlie (2021) Løvlie, Anders, *Feil og ugyldighet i forvaltningsretten*, *Kritisk
juss* 2021, vol. 47, 4. utgave, s. 214 – 327, DOI:
<https://doi.org/10.18261/issn.2387-4546-2021-04-01>
- Nisja og Reusch (2009) Ola Nisja og Christian Reusch, *Domstolsprøving av
forvaltningsvedtak – nye avklaringer*, *Jussens Venner* Vol. 44,
utg. 4, 15.10.09

Lovkommentar

- Alvik (2023) Alvik, Ivar, Lovkommentar til Petroleumsloven § 9-4, note 6,
lovdata.no (30.01.23), (lest 27.02.23)

Offentlige dokumenter

Olje- og

- energidepartementet (u.å.) Olje- og energidepartementet, «Veileder for arealtildeling,
konsesjonsprosess og søknader for vindkraft til havs»,
[https://www.regjeringen.no/contentassets/5a7268e3397b4f4ea6e
b4fa84897808e/veileder-for-arealtildeling-konsesjonsprosess-
og-soknader-for-vindkraft-til-havs-11244319.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/5a7268e3397b4f4ea6eb4fa84897808e/veileder-for-arealtildeling-konsesjonsprosess-og-soknader-for-vindkraft-til-havs-11244319.pdf)

Olje- og

energidepartementet (2020) Olje- og energidepartementet, Kongelig resolusjon, «Opning av områda Utsira Nord og Sørlege Nordsjø II for konsesjonshandsaming av søknader om fornybar energiproduksjon etter havenergilova», saksnummer 20/88, 12.06.20,

<https://www.regjeringen.no/contentassets/aaac5c76aec242f09112ffdceabd6c64/kgl.res-12.-juni-2020-opning-av-omrade-for-fornybar-energi-produksjon-til-havs.pdf>

Olje- og

energidepartementet (2022a) Olje- og energidepartementet, «Høringsnotat om tildeling av områdene i Utsira Nord», regjeringen.no (06.12.22),

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ac1a02a0c0334e41b5e2be8a825b832a/horingsnotat-om-tidelingskriterier-for-utsira-nord.pdf>

Olje- og

energidepartementet (2022b) Olje- og energidepartementet, «Høringsnotat om tildeling av fase én av Sørlege Nordsjø II», regjeringen.no (16.12.22),

<https://www.regjeringen.no/contentassets/c28fb5b140f94abba054a418464927ec/horingsnotat-sorlige-nordsjo-ii.pdf>

Vedlegg 2, «Beskrivelse av forslag til prekvalifiseringskriterier for første fase av Sørlege Nordsjø II»,

<https://www.regjeringen.no/contentassets/c28fb5b140f94abba054a418464927ec/vedlegg-2-kriterier-for-prekvalifisering-sni.pdf>

Olje- og

energidepartementet (2023a) Olje- og energidepartementet, «Utlysning av konkurranse om et prosjektområde i Sørlege Nordsjø II til fornybar energiproduksjon til havs», 29.03.23,

<https://www.regjeringen.no/contentassets/bd4d260de2c242beb661494550b8d7a3/utlysningsdokument-forste-fase-av-sorlige-nordsjo-ii.pdf>

Vedlegg 4, «Beskrivelse av prekvalifiseringskriterier for første fase av Sørlige Nordsjø II»,
<https://www.regjeringen.no/contentassets/bd4d260de2c242beb661494550b8d7a3/vedlegg-4-beskrivelse-av-prekvalifiseringskriterier-for-forste-fase-av-sorlige-nordsjo-ii.pdf>

Olje- og

energidepartementet (2023b) Olje- og energidepartementet, «Utlysning av konkurranse om prosjektområder i Utsira Nord til fornybar energiproduksjon til havs», 29.03.23,
<https://www.regjeringen.no/contentassets/94b9f178d05849a1a5852ce129693f27/utlysningsdokument-utsira-nord.pdf>

Vedlegg 4, «Beskrivelse av kvalitative kriterier for Utsira Nord»,
<https://www.regjeringen.no/contentassets/94b9f178d05849a1a5852ce129693f27/vedlegg-4-beskrivelse-av-kvalitative-kriterier-for-utsira-nord.pdf>

Petroleumstilsynet (2019) Petroleumstilsynet, «Svar på høring av forslag om åpning av område for fornybar energi til havs og forslag til forskrift til havenergiloven» (29.10.19),
<https://www.regjeringen.no/contentassets/c241bb941b2a48a5826961c53421681b/petroleumstilsynet.pdf?uid=Petroleumstilsynet>

Litteratur og andre nettpublikasjoner

Energistyrelsen (u.å.) Energistyrelsen, «Fakta om vindenergi», ens.dk,
<https://ens.dk/ansvarsomraader/vindmoeller-paa-hav/fakta-om-vindenergi> (lest 18.02.23)

Europakommisjonen (2020) Pressemelding fra Europakommisjonen, «Fremme af offshore vedvarende energi med henblik på et klimaneutralt Europa», Europalov, europalov.no, 19.11.20,

- <https://www.europalov.no/politikkdokument/eu-strategi-for-havvind/id-28548> (lest 14.02.23)
- Equinor (u.å. a) Equinor, «Hywind Tampen produserer», equinor.com, 14.11.22, <https://www.equinor.com/no/nyheter/20221114-hywind-tampen-produserer> (lest 19.02.23)
- Equinor (u.å. b) Equinor, «Hywind Tampen: verdens første fornybare kraftkilde for olje- og gassvirksomhet til havs», equinor.com, <https://www.equinor.com/no/energi/hywind-tampen> (lest 31.01.23)
- Equinor (2019a) Equinor, «Hywind Tampen: PUD del II – Konsekvensutredning», (mars 2019), <https://cdn.equinor.com/files/h61q9gi9/global/59db109a1ab7991e6b7546ef9b161dcfa74ec514.pdf?hywind-tampen-pud-del-II-konsekvensutredning-mars-2019-equinor.pdf>
- Equinor (2019b) Equinor, «Hywind Tampen: Oppsummering av KU høringsuttalelser og tilsvare», 2019
- Fiskeridirektoratet (2019) Fiskeridirektoratet, «Svar - Høyring av forslag om opning av område for fornybar energi til havs og forslag til forskrift til havenergilova», 01.11.19, <https://www.regjeringen.no/contentassets/c241bb941b2a48a5826961c53421681b/fiskeridirektoratet.pdf?uid=Fiskeridirektoratet> (lest 18.04.23)
- Havforskningsinstituttet (2022) Havforskningsinstituttet, «Tema: Tobis», hi.no, 24.02.22, <https://www.hi.no/hi/temasider/arter/tobis> (lest 14.03.23)
- Hovland (2021) Hovland, Kjetil Malkenes, «Britisk havvindrekord for Equinor», e24.no, E24, 23.03.21, <https://e24.no/det-groenne-skiftet/i/WO8gaQ/britisk-havvindrekord-for-equinor> (lest 18.02.23)

- Miljøstatus (2022a) Miljøstatus, «Miljømål 5.2», miljøstatus.miljødirektoratet.no, 28.09.22, <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/klima/miljomal-5.2> (lest 07.04.23)
- Miljøstatus (2022b) Miljøstatus, «Klimagassutslipp fra olje- og gassutvinning i Norge», miljøstatus.miljødirektoratet.no, 14.11.22, <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/klima/norske-utslipp-av-klimagasser/klimagassutslipp-fra-olje--og-gassutvinning/> (lest 25.04.23)
- Kvamstad-Lervold,
- Holte og Johansen (2019) Kvamstad-Lervold, Beate, Holte, Even Ambros og Johansen, Ulf, «Fremtidsmuligheter i maritime næringer», Sintef 2019, nho.no, https://www.nho.no/siteassets/analyse/fremtidsmuligheter-i-maritime-naringer_sintef-ocean-2019.pdf <https://www.nho.no/publikasjoner/veikart/fremtidsmuligheter-i-maritime-naringer/> (lest 07.04.23)
- Norges vassdrags- og energidirektorat (2022) NVE, «Trinn 1 – Melding», nve.no, 22.06.22, <https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonsbehandling-og-oppfoelging-av-vindkraft-paa-land/konsesjonsbehandling-av-vindkraftverk-paa-land/trinn-1-melding/> (lest 24.03.23)
- Norges Vassdrags- og energidirektorat (2023a) NVE, «Ny fornybar energiproduksjon til havs», nve.no, 16.02.23, <https://www.nve.no/energi/energisystem/havvind/ny-fornybar-energiproduksjon-til-havs/> (lest 17.04.23)
- Norges Vassdrags- og energidirektorat (2023b) NVE, «Foreslår å utrede disse 20 områdene for havvind», nve.no, 25.04.23, <https://nve.no/nytt-fra-nve/nyheter-energi/foreslaar-aa-utrede-disse-20-omraadene-for-havvind/> (lest 04.05.23)

Norges Vassdrags-

og energidirektorat (2023c) NVE, «Utredningsprogram», nve.no, 02.02.23,
<https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonsbehandling-av-nettanlegg/behandlingsprosess-for-nettanlegg/saksgang-b/utredningsprogram>/Norsk Petroleum (2023) Norsk
Petroleum, «Rørtransportsystemet», norskpetroleum.no,
24.01.23, <https://www.norskpetroleum.no/produksjon-og-eksport/rortransportsystemet/> (lest 11.02.23)

Norsk

rikskringkasting AS (2022) Norsk rikskringkasting AS, «Fiskarlaget seier nei til havvind: Støy kan skremme gytende fisk», nrk.no, 08.09.22,
https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/fiskarlaget-sier-nei-regjeringens-mal-for-havvind-_frykter-forstyrrelser-for-gytingen-1.16094615 (lest 07.04.23)

Norsk

rikskringkasting AS (2021) Norsk rikskringkasting AS, «Vil fange opp solstråler i røft hav for å lage mer fornybar energi», nrk.no, 14.01.21,
https://www.nrk.no/trondelag/tror-solkraft-til-havs-kan-bli-en-stor-energikilde-_na-testes-det-ut-i-norge-1.15327878 (lest 07.04.23)

Petroleumstilsynet (2023) Petroleumstilsynet, «Hovedrapport 2022- Utviklingstrekk i norsk sokkel», ptil.no, 30.03.23,
<https://www.ptil.no/globalassets/rnnp/2022/rnnp-2022-hovedrapport-m-lenker.pdf#Kap0Sammendrag%20og%20konklusjon> (lest 25.04.23)

Regjeringen (2022) Regjeringen, «Havvind blir Norges neste eksporteventyr», regjeringen.no, 01.12.22,
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/havvind-blir-norges-neste-eksporteventyr/id2949198/> (lest 18.04.23)

- Regjeringen (2023a) Regjeringen, «Utsira Nord», regjeringen.no, 29.03.23,
<https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/landingssider/havvind/utsira-nord/id2967232/> (lest 18.04.23)
- Regjeringen (2023b) Regjeringen, «Sørlige Nordsjø II», regjeringen.no, 12.04.23,
<https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/landingssider/havvind/sorlige-nordsjo-ii/id2967231/> (lest 18.04.23)
- Statistisk sentralbyrå (2016) Statistisk sentralbyrå, «Hvordan utvikler energiforbruket seg fram mot 2050?», ssb.no, 21.04.16,
<https://www.ssb.no/forskning/energi-og-miljookonomi/energi-og-miljopolitikk/hvordan-utvikler-energiforbruket-seg-fram-mot-2050> (lest 07.04.23)
- Statkraft (u.å.) Statkraft, «Havvindkraft: Store muligheter – og noen utfordringer», statkraft.no,
<https://www.statkraft.no/nyheter/nyheter-og-pressemeldinger/2022/havvindkraft--store-muligheter--og-noen-utfordringer/> (lest 07.04.23)
- Wind Europe (2021) Wind Europe, «Offshore wind in Europe – key trends and statistics 2020», windeurope.org, 08.02.21,
<https://windeurope.org/intelligence-platform/product/offshore-wind-in-europe-key-trends-and-statistics-2020/> (lest 32.01.23)